

VILÁG- TÖRTÉNET

12. (44.) évfolyam 2022. 3.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **MOLNÁR MÁTÉ**
A CAMPALDINÓI CSATA
- **KORPÁS ZOLTÁN**
A TÖRTÉNELMET A GYŐZTES ÜTKÖZETEK ÍRJÁK
- **GUITMAN BARNABÁS**
A CSÁSZÁR GONDOLATAINAK TANÚJA
- **MARTÍ TIBOR – PÁLFFY GÉZA**
A KÖZÖS UDVARI SZOLGÁLATTÓL A FEGYVERES
KONFLIKTUSIG
- **RING ÉVA**
SZANISZLÓ ÁGOST LENGYEL KIRÁLY ELRABLÁSA
- **MONOSTORI TIBOR – SMID BERNADETT**
MAGYAROK A SPANYOL INKVIZÍCIÓ ELŐTT A 16-18.
SZÁZADBAN
- **SZEMLE**
KORPÁS ZOLTÁN, SZUROMI KRISTÓF, SZOKOLA LÁSZLÓ,
MARTÍ TIBOR ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

12. (44.) évfolyam 2022. 3.

TARTALOM

Háborúk, csaták és krónikások. A történelmi emlékezet forrásai (Martí Tibor)	371
<i>Tanulmányok</i>	
Molnár Máté: A campaldinói csata	375
Korpás Zoltán: A történelmet a győztes ütközetek írják. Dicső Lepanto és elfeledett Preveza	401
Guitman Barnabás: A császár gondolatainak tanúja. Történetírás az univerzális monarchia ideológiájának szolgálatában	437
Martí Tibor – Pálffy Géza: A közös udvari szolgálattól a fegyveres konfliktusig. Egy spanyol és egy magyar nemes (Melchor de Robles és Pethő János) találkozásai a 16. századi Közép-Európában	455
Ring Éva: Szaniszló Ágost lengyel király elrablása. Az uralkodói legitimitás kérdése a 18. század végi lengyel politikában	485
<i>Műhely</i>	
Monostori Tibor – Smid Bernadett: Magyarok a spanyol inkvizíció előtt a 16–18. században. Egy kutatási projekt és adatbázis-építés első lépései	501
<i>Szemle</i>	
„A legemlékezetesebb és legmagasztosabb alkalom, amit a századok láttak” (Korpás Zoltán)	517
Lepanto és azon túl. A vallási idegenség képei Genovából és a keresztény Mediterráneumból (Szuromi Kristóf)	521
Háború és hadviselés Kelet-Európában a 15. század második felében (Szokola László)	526
A Habsburg-ház és a Vasa-dinasztia kapcsolatai a 17. század középső harmadában (Martí Tibor)	530

Jelen számunkat Martí Tibor szerkesztette

A közös udvari szolgálattól a fegyveres konfliktusig

Egy spanyol és egy magyar nemes (Melchor de Robles és Pethő János) találkozásai a 16. századi Közép-Európában

A közép-európai Habsburg Monarchia, illetve az 1526 után annak meghatározó részévé váló Magyar Királyság területéhez kapcsolódó katonai életutak vizsgálatában viszonylag ritka a „párhuzamos életrajz” műfaja. Jelen írásunk célja így elsősorban az, hogy egy spanyol és egy magyar nemes: Melchor de Robles (†1565) és Pethő János (†1578) életpályájában megmutatkozó érdekes párhuzamot vázoljunk fel.¹ Pályafutásuk azért is különös figyelmet érdemel, mert a két személy fordulatokban bővelkedő életútjának nyomon követésével esettanulmányunk a Habsburg-dinasztia 1556/58 után kialakuló spanyol és osztrák ága, de még a törökellenes magyar és földközi-tengeri hadszíntér közötti szoros kapcsolatokat is megvilágítja. Emellett találkozásaik helyszínei és azok a városok, ahol szolgálatban voltak, részletes háttérrel nyújtanak a 16. századi közép-európai és magyarországi történelmi fejlemények bemutatására. Sőt, spanyol főhősünk egyik testvérének sorsa még Németalföldre is elvezet bennünket: Gaspar de Robles y Leite (1529?–1585), Villy bárója, 1572 és 1576 között ugyanis egyenesen Friesland és Groningen kormányzója (*Stadholder*) volt.² Miközben azonban az ő pályafutása jól dokumentáltnak tekinthető, testvére, Melchor karrierjének közép-európai szakasza eddig nagyrészt ismeretlen volt mind a nemzetközi, mind a hazai történetírás számára.

A spanyol nemes, Melchor de Robles először családja spanyol udvarhoz közeli pozíciója és vagyoni helyzete miatt lépett udvari szolgálatba. Előbb Portugáliai Izabella császárné (1503–1539), V. Károly császár felesége, Johanna infánsnő (1535–1573) és Habsburg Mária (1528–1603), II. Miksa császár későbbi felesége (egyúttal 1563 őszétől magyar királyné) udvarában szolgált, és ugyancsak Mária kíséretében érkez(het)ett Hispániából a bécsi rezidenciavárosba. Majd hazájától

* Martí Tibor a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., marti.tibor@abtk.hu); Pálffy Géza az MTA doktora, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., palfy.geza@abtk.hu). A tanulmány a „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport (ELKH BTK TTI) és a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.

1 A 16. századi magyar nemesi karriertípusokról újabban összegző jelleggel: Pálffy, 2021a. A korszakból spanyol katonai életutak több „modelljét” is ismerjük, példa gyanánt most egyetlen (németalföldi vonatkozású) esettanulmányt említünk: Fagel, 2019. A korabeli spanyol hadszervezetről alapmunka: Martínez Ruiz, 2008. A spanyol hadtörténetírás kora újkorra vonatkozó eredményeit újabban összefoglalta: Garcìa Hernán, 2015. Magyar nyelvű alapvető áttekintés a témáról: Korpás, 2019.

2 Fagel, 2009; Hortal Muñoz, 2018.

távol, a Habsburgok osztrák ágának szolgálatában katonai tisztségeket töltött be. Példáján nemcsak egy tragikus fordulatokkal teli egyéni sorsot, hanem egy figyelemre méltó életútmodellt is felvázolhatunk. Egy olyan, udvari kapcsolatokkal rendelkező, majd katonai szolgálatot vállaló spanyol nemesét, aki Európa egymástól földrajzilag igen távoli, de a Habsburg-dinasztia érdekei miatt mégis szorosan összekapcsolódó területeire és hadszíntereire jutott el pályája során.

Együtt I. Ferdinánd bécsi udvarában az 1550-es években

Az újabb kutatásokból már jól ismert, hogy V. Károly császár testvérének, a spanyol földön született I. Ferdinándnak az uralkodása (1526–1564) alatt a bécsi Habsburg-udvarba érkező és ott szolgálatot teljesítő személyek között meglehetősen sok spanyol volt. Ferdinánd több vezető udvari tisztviselője tartozott e csoporthoz, mint például Gabriel de Salamanca főkincstárnok és kancellár (1521 és 1526 között) mellett a Guzmán, Hoyos, Meneses, Mercado és más családok tagjai, udvarnokok, katonák és értelmiségiek, köztük a kor legnevesebb költői, Garcilaso de la Vega (1501–1536) és Cristóbal de Castillejo (1490?–1550).³ Az osztrák hispanista Christopher Laferl 1997-ben adta ki monográfiáját, amely egyúttal adattárként tartalmazza ezeknek a spanyoloknak az életrajzi adatait.⁴ Az Ausztriai Ház két ága között fennálló szoros dinasztikus, politikai, katonai, gazdasági és kulturális kapcsolatok⁵ számos személynek lehetővé tették, hogy az udvari szolgálat, a diplomáciai vagy a katonai pályán keresztül építsenek karriert, akár a dinasztia mindkét ága által kormányzott területeken. Ezt elősegítette, hogy az Oszmán Birodalom expanziója Európát és a Habsburgokat két irányból fenyegette: egyszerre érintette ez a veszély a Mediterráneumot és a közép-európai régiót, és földrajzi elhelyezkedése miatt leginkább a Magyar Királyságot.⁶

Az 1526. évi mohácsi csata következményeként a késő középkori magyar állam – amely addig a térség meghatározó középhatalma volt – megrendült. Mint közismert, Jagelló II. Lajos (1516–1526) halálát követően két uralkodó is törvényesen a magyar trónra került: Szapolyai János erdélyi vajda és Habsburg Ferdinánd osztrák főherceg. A támogatóik között kirobbant polgárháború tovább súlyosbította a válságos helyzetbe került királyságot, amely 1541 nyarán fővárosát, Budát is elveszítette, a dinasztia erőforrásai még ennek megtartására sem voltak elegendők.⁷ Az ekkor végleg három részre szakadt Magyar Királyság északi és nyugati része I. Ferdinánd fennhatósága alá került, a középső rész (a török hódoltság) az osz-

3 Laferl, 1997. passim; González Cuerva–Marek, 2017. 134.

4 Laferl, 1997. 209–280. Roblesre röviden: uo. 263.

5 Új szemléletben Monostori, 2009; valamint lásd még azóta megjelent számos kisebb-nagyobb esettanulmányát.

6 A Mediterráneum és Közép-Európa 16. századi történelmének összefüggéseiről: Fodor–Dávid, 2000; Fodor, 2015; Pálffy, 2021b. stb. A magyarországi török várháborúk (1546–1556) nemzetközi háttéréről újabban: Guitman–Korpás–Tóth–B. Szabó, 2019. Spanyol nyelven és kontextusban Korpás Zoltán munkái emelkednek ki: Korpás, 2001; Korpás, 2004; Martí, 2015.

7 Frissen további irodalommal és gazdag forrásközléssel: Kasza, 2021.

mánoké lett, míg a keleten fokozatosan kialakult Erdélyi Fejedelemség oszmán vazallus államként létezett, miközben az európai államrendszernek is része maradt. A Magyar Királyság megmaradt területén a törökök ellen egy több száz kilométer hosszú, újonnan szervezett végvárrendszer szolgálta a védekezést. A megváltozott helyzetű ország tehát sok tekintetben a megmaradásért küzdött: az osztrák örökös tartományokból és a Német-római Birodalomból az 1540-es évektől már egyre rendszeresebben érkező segélyek nélkül ez a rendszer nem épülhetett volna ki és nem is lett volna fenntartható.⁸

Ezzel egyidejűleg az 1520-as évek végétől egyre több itáliai és spanyol katonára érkezett nagyjából V. Károly császár, kisebb mértékben I. Ferdinánd király zsoldján Magyarországra, hogy Habsburg-szolgálatban állva védje a keresztény kézen megmaradt területeket, és feltartóztassa a Bécs felé tovább terjeszkedni kívánó oszmánokat.⁹ Spanyolországban és Magyarországon egyaránt – elsősorban emlékiratainak köszönhetően – Bernardo de Aldana (†1562) az egyik legismertebb,¹⁰ de rajta kívül számos személy, például a spanyol Álvaro de Sande (1489–1573),¹¹ vagy az olasz Giovanni Baptista Castaldo (kb. 1493–1563)¹² és Sforza Pallavicini (1510?–1585)¹³ pályáit ismerjük alaposabban. E katonák karrierjének rekonstruálása a legtöbb esetben számos levéltárban teszi szükségessé a kutatást, hiszen Simancasban, Bécsben, magyarországi vagy akár szlovákiai levéltárakban egyaránt található velük kapcsolatba hozható források. Bécsi udvari, illetve különösen magyarországi szolgálatokról emellett lelhetünk információkat a 16. századi magyarországi történetírók munkáiban is. Ennek ellenére sokszor igazi kihívást jelent elképzelni és megrajzolni e főtiszték emberi arcát. Azaz tisztségeik és életpályájuk főbb adatai mellett viszonylag ritka, hogy emberi kapcsolataikról, viselkedésükről és társaikhoz való viszonyukról derülnek ki részletek. A spanyol Melchor de Robles és a magyar Pethő János esete azért különleges, mert mindkettőjükről elegendő információval rendelkezünk karrierjük felvázolásához, ugyanakkor emberi arcuk néhány vonása is feltárul a forrásokból.

A spanyol személy, akit most bemutatunk, Melchor de Robles y Pereyra (másként Robles y Pereira, Robles y Leyte). Születési ideje bizonytalan, de tudjuk róla, hogy 1565-ben, Málta török ostrománál hunyt el.¹⁴ Ha hinni lehet a fellelhető genealógiai adatoknak, apja Juan Lope de Robles (portugál névalakkal João Lopes de Robres),¹⁵ édesanyja pedig a portugál származású Maria de Leite (Leyte) volt.¹⁶

8 Mindezekre Pálffy, 2010. passim.

9 Pálffy, 1996; Korpás–B. Szabó, 2017.

10 Újabbban a teljesség igénye nélkül: Korpás, 1999; Korpás, 2000; Korpás, 2005; Korpás, 2018; Korpás, 2020; illetve maga az emlékirat magyarul: Szakály, 1986.

11 Korpás, 2008.

12 Oborni, 2021. 112–113.; Kanász, 2017. 174–176.

13 Pálffy, 2021b. 165–172.

14 *Korrespondenz der Kaiser*, 1997. 453. (1565). Lásd még tanulmányunk végén az újonnan feltárt forrásadatainkat.

15 „A Krisztus Rend lovagja, a Robles család feje, Porto (Portugália) városában, ahol székhelye volt.” Sánchez, é. n.; Sevenster, 1985.

16 Laferl, 1997. 263.; Hortal Muñoz, 2018.

Az édesanya Portugáliai Izabella császárné udvarhölgye lehetett, általa feltételezhető tehát az udvarhoz való, már születésekor megalapozódott erős kötődés, majd utóbb a Habsburg Mária császárnéval és magyar királynéval,¹⁷ V. Károly és Izabella legidősebb leányával való szoros személyes kapcsolat. José Eloy Hortal Muñoz spanyol történész Melchor testvéréről, Gaspar de Roblesről szóló életrajzi vázlatában felhívja a figyelmet a család udvari kapcsolataira, és kiemelten arra, hogy valamenyny testvér a királyi család tagjainak udvaraiban vállalt szolgálatot. Érdemes munkáját szó szerint is idéznünk:

„[Gaspar de Robles] egy portugál származású, Porto városából származó családhoz tartozott, amely V. Károly és Izabella császárné udvari szolgálatában állt. Apja, Lope de Robles, a császárné udvari számvevőmestere (*repostero mayor de la plata*) volt, anyja, Maria de Leite, Mária infánsnő¹⁸ udvarhölgye, a hercegnői udvartartás, illetve Johanna infánsnő¹⁹ udvarának tagja (*camarera menor*) volt. Négy testvére is volt, akik királyi személyeket szolgáltak: Antonio, a császárné és a hercegnői udvar káplánja (*capellán*); Melchor, aki szintén a császárné, a hercegnői udvartartás és Johanna infánsnő házában szolgálattevője volt; Catalina, aki a császárné és a hercegnői udvar udvarhölgye volt; valamint Lope, Johanna infánsnő kasztíliai udvarának számvevőmestere/kincstárnoka.”²⁰

A spanyol történetírás sokkal jobban ismeri Gaspar pályafutását, mint testvéreiét. Eszerint „II. Fülöp dajkájának, Maria de Leytének a fia volt, már fiatalemberként René Chalon (1519–1544), az orániai herceg udvarának tagja volt”,²¹ majd a valon gyalogság ezredese lett Németalföldön (1567–1577) Cristóbal de Mondragónnal (1514–1596) és Francisco Verdugóval (1531/1536–1597) együtt, később a híres Don Juan de Austria (1547–1578), majd a páрмаi herceg, Alessandro Farnese (spanyolosan Alejandro Farnesio, 1545–1592) haditanácsosa.

Ez a kapcsolat, nevezetesen hogy az anya, María de Leite Mária infánsnő szolgálatában állt, megmagyarázza a másik fiú, Melchor de Robles szoros kötődését a spanyol uralkodói udvarhoz, és későbbi szívélyes személyes kapcsolatait Mária császárnéval és magyar királynéval. Ezt erősíti, hogy a történetíró Istvánffy Miklós arra utal nevezetes országtörténeti művében,²² hogy gyermekkorukban közös dajkájuk volt: Robles „Mária királyné asszonnyal egy tejjel tartatott hadakozó férfi volt”.²³ Valószínű, hogy ez az információ Melchor édesanyjára utal, aki a későbbi II. Fülöp spanyol király (1556–1598) dajkája volt, és talán Fülöp hűgának, Habsburg Máriának is, aki csupán egy bő esztendővel volt fiatalabb bátyjánál. Ezekből az adatokból kiindulva megállapíthatjuk, hogy Melchor de Robles születésének

17 Friss életrajza: González Cuerva, 2021.

18 Habsburg Mária (1528–1603), a későbbi német-római császárné és magyar királyné.

19 Habsburg Johanna (1535–1573).

20 Hortal Muñoz, 2018.

21 Fagel, 2009. 73–91.

22 Újabb munkásságára: Ács-Tóth, 2018.

23 Istvánffy, 1622. 426., illetve Tállyai Pál régi magyarságú, 17. századi fordításában, mint fent idéztük: Istvánffy, 2003. 336.

időpontja közel eshetett a későbbi császár- és királyné születésének idejéhez, így valószínűleg 1528 körül jött a világra.

Robles előbb V. Károly császár, majd I. Ferdinánd szolgálatában állt:²⁴ a császárt ifjúkorában feltehetően udvarnokként (talán már a gyermek Fülöp mellett is) és katonaként egyaránt szolgálhatta, akár az 1540-es évek háborúiban, többek között francia és német földön is.²⁵ Ami viszont egészen bizonyos: 1553 vége tájától már biztosan Bécsben tartózkodott, nevezetesen I. Ferdinánd lovas udvari szolgálójaként, néhány évvel később pedig pohárnokjaként (1557–1558).²⁶ Az uralkodó több alkalommal megbízta diplomáciai küldetések teljesítésével is. Nagyon valószínűnek tűnik, hogy Robles 1552-ben érkezett Spanyolországból a bécsi udvarba, mégpedig Miksa főherceg, a későbbi II. Miksa császár és felesége, Mária kíséretében, akinek – mint láthattuk – közvetlen ismerőse volt. Ez egy híres út volt, hiszen az 1548-ban Valladolidban házasodott párral érkezett többek között az első (egyébként indiai) elefánt Közép-Európába.²⁷ Robles így bizonyosan az 1550-es évek első felében a bécsi udvarban találkozott először másik hősünkkel, gersei Pethő III. Jánossal, a középkori eredetű magyar nemesi család tagjával, aki 1550-től egészen 1557-ig ugyancsak a *Hofburgban* szolgált I. Ferdinánd pohárnokjaként.²⁸ Robles és Pethő tehát éveken keresztül együtt szolgáltak a bécsi rezidencián, ahol nemcsak megismerhették egymást, hanem bizonyosan jó, sőt akár baráti kapcsolat alakulhatott ki közöttük.

Udvarnoksága mellett Robles 1560 elején I. Ferdinánd (ekkor már császár) megbízásából tagja volt a Vratislav von Pernstein (1530–1582) aranygyapjas lovag vezetésével Spanyolországba induló küldöttségnek – a követségre II. Fülöp király Valois Izabellával kötött házassága alkalmából került sor, amikor I. Ferdinánd gratulációját kellett tolmácsolniuk.²⁹ Ekkor nyert felvételt a Santiago lovagrendbe.³⁰ Érdeklőség, hogy testvére, Gaspar ugyanebben az időben lett a lovagrend tagja.³¹ 1561-ben, mielőtt Melchor visszatért volna Közép-Európába, a madridi császári

24 A császári udvar fennmaradt iratai szerint Robles az 1553-as évre már kapott fizetést. ÖStA HHStA OMeA SR Schachtel 182. No. 32. fol. 40. (30 rajnai forint); 1556. november 17. előtt. Uo. No. 36. fol. 130.: ugyancsak 30 rajnai forint.

25 Ez ugyan csak feltételezés, de későbbi pályája alapján igen valószínű, hiszen a semmiből nem lett volna sem katona, sem diplomata.

26 A fenti adatok mellett vö. ÖStA FHKA HKA HZAB Band (Bd.) 12. fol. 848r., Bd. 13. fol. 341v–342r. (1555–1557) és Laferl, 1997. 263.

27 Opll, 2004. 229–273.; Bűzek, 2021. 297–299.

28 Számos (magyarországi, ausztriai és szlovákiai) levéltár forrásadatai alapján: Pálffy, 2002. 325–327.; Pálffy, 2010. passim.

29 Khevenhüller, 2001. 50. (1560).

30 AHN OO. MM. CS, expediente (exp.) 7071. (1560).

31 Vö. Melchor testvérenek, Gasparnak a politikai szerepe Németalföldön „megnőtt a zűrzavarok kezdetével, és mindig kapcsolatban maradt az ún. »ebolisták« eszméivel, köszönhetően annak a segítségnek, amelyet Éboli hercegétől [Ruy Gómez de Silva, Éboli hercege, II. Fülöp kegyence és tanácsosa, 1516–1573] kapott, hogy 1561-ben megszerezze a Santiago lovagrend habitusát.” Hortal Muñoz, 2018.

követ, Martin de Guzmán³² a segítségét kérte jellegzetes spanyol gyümölcsök (őszi barack, sárgabarack) magjainak Bécsbe küldésében.³³

Közös szolgálat a magyar hadszíntéren: a Dél-Dunántúltól Felső-Magyarorszáig

Mint az a két személy frissen feltárt életrajzaiból kiderül, nem zárható ki, hogy mindketten részt vettek V. Károly szolgálatában a schmalkaldeni háborúban 1546–1547-ben. Pethő külön meg is említi egy későbbi, éppen Roblesszel kapcsolatban II. Fülöp királynak írott levelében (lásd a Függelékben, 2. és 3.), hogy a császár katonájaként francia földön, majd Szászországban „a lázadók ellen” katonáskodott.³⁴ Sajnos nem tudjuk, hogy német vagy francia területen személyesen valóban találkoztak-e az 1540-es években. Ez ugyan nem zárható ki, de jelenleg az 1550-es évek első felében a bécsi udvarban történt megismerkedés tekinthető bizonyítottnak.

Első közös magyarországi katonai szolgálatukra 1556 nyarán, a Dél-Dunántúlon került sor. Ekkor mindketten részt vettek a Tiroli Ferdinánd főherceg (1529–1595) névleges, illetve az említett Sforza Pallavicini főhadbiztos és Nádasdy Tamás nádor (1554–1562) tényleges irányítása alatt zajlott hadjáratban,³⁵ amely az oszmánok ostromolta kulcsvár, Szigetvár felmentését hozta. Ez volt az első jelentősebb törökellenes siker Magyarországon az 1526. évi mohácsi csatát követően,³⁶ mégpedig magyar, horvát, osztrák, német, stájer, cseh, morva és spanyol katonák részvételével. Bátran felvethetjük, hogy akár maga Pethő hívhatta el a spanyol nemes, azaz bécsi udvarnoktársát a különleges kalandokkal kecsegtető törökellenes hadjáratra.

Ezt valószínűsíti az is, hogy a bécsi udvarban szoros kapcsolatba, sőt feltehetően baráti viszonyba került magyar és spanyol nemes karrierje ezután egy időre

32 Laferl, 1997. 237–238.

33 ÖStA HHStA Spanien, Dipl. Korrespondenz, Karton (Kt.) 6. Konvolut (Konv.) 5. fol. 80–81v. 1561. december 17. Martin de Guzmán I. Ferdinándhoz.

34 „Cognita causa spero Maiestatem Vestram fidelium servitorum meorum, quae Maiestatibus Vestris, Sacro Imperatori divae memoriae genitori Vestrae Maiestatis, in bello Gallico, ubi bis ab hoste captus sum, item in Saxonica contra rebelles expeditione; et piae memoriae Serenissimae Mariae Reginae, ac paulo ante demortuo et moderno Imperatoribus, universaeque huic Domui Austriacae diversis in locis fidelissime a prima aetate tanquam uti Dominis meis clementissimis prestiti...” AGS, Estado, Alemania, legajo (leg.) 652., nr. 189. Gersei Pethő János II. Fülöp spanyol királyhoz, Bécs, 1564. december 26. (Lásd teljes terjedelemben a Függelékben, 3.) Sokban hasonló tartalommal: „an derselben Kayserlichen Höfen, volgendts bey hochgedachtem unnserrn lieben herrn vetter unnd schweher in Franckhreich wider dessen widerwerttliche, daruber und damals er dann von den vheindten nidergeworffen vnnd gefangen worden, hernach auch in Sübenburgen, Sachsen, in eroberung Lippa und endseczung Sigeth...” II. Miksa elbocsátólevele Pethő Jánosnak a komáromi főkapitányságból, Brünn, 1567. január 22. ÖStA Kriegsarchiv, Bestellungen No. 148.

35 Robles – 1556. június 30. „alls ime die Khunigliche Majestät etc. in das veldt in Hungern zucziehen genedigist erlaubt haben” ÖStA FHKA HKA HZAB Bd. 12. fol. 848r., illetve Pethő: ÖStA KA Bestellungen, No. 148. és Unghváry, 1912. 18.

36 Újabban részletesen Fodor–Kasza, 2016.

még szorosabban összekapcsolódott, nevezetesen Északkelet-Magyarországon. Itt ugyanis hamarosan mindketten fontos katonai tisztségekbe kaptak kinevezést: Pethő 1557 novemberétől felső-magyarországi (kassai) főkapitány lett,³⁷ ahol maga mellé vette Roblest egyik lovaskapitányának.³⁸ Sőt, több ízben küldte beosztottját Bécsbe és különféle megbízatásokba.³⁹ Kassa stratégiai jelentőségű pont volt, a Magyar Királyság keleti részének kulcsa és legfontosabb megerősített városa. Főkapitánya ugyanis éppen ezen időszakról egyúttal felső-magyarországi generális is volt, mely tisztség kiemelkedő pozíciót jelentett az éppen kialakulóban lévő törökellenes védelmi rendszerben és az Erdéllyel való kapcsolattartásban. Így nagy jelentőségűnek tarthatjuk, hogy 1559 márciusától rövid időre, néhány hónapra – nevezetesen udvarnok- és katonatársa, Pethő távolléte idején – Robles lett az ideiglenesen megbízott kassai főkapitány.⁴⁰

A bécsi udvarban kialakult és a törökellenes magyar hadszíntér különböző állomáshelyein szorosabbra fordult kapcsolatot azonban Kassán egy konfliktus árnyékolta be. Sajnos nem tudjuk, pontosan mi történt, ám Istvánffy Miklós röviden azt állítja, hogy „Kassán egymással öszveháborodtak”,⁴¹ tehát valamilyen komolyabb vita támadt köztük, talán hatásköri vagy egyéb (személyes, esetleg a korban ugyancsak nem ritka anyagi) okból. Ezt elősegíthette, hogy mindketten vehemens, szenvedélyes és erős öntudatú emberek voltak, s a bört sem vetették meg.⁴² A későbbi történésekből arra lehet következtetni, hogy az addig igen jó viszonyban lévő magyar és spanyol nemes annyira összekaptak – talán még a fizikai inzultus sem zárható ki köztük –, hogy ezt követően már soha többé nem voltak képesek kibékülni. Ami biztos: Robles nagyon megnehezítette Pethőre, és csak a kedvező alkalmat várta, amikor revansot vehet az őt ért sérelemért.

Miután Robles – mint említettük – 1561-ben Spanyolországból visszatért Bécsbe, rövid ideig újra Felső-Magyarországra került kapitánynak, mégpedig 100 lovas élére, az akkori kassai főkapitány, a korábbi konstantinápolyi követ, csömöri Zay Ferenc⁴³ alárendeltségébe. Itt oly serényen vitézkedett, többek között a János Zsigmond erdélyi fejedelem ellen folytatott, 1562. tavaszi tiszántúli hadakozásban, hogy magyar felettese júniusban magasabb katonai posztra javasolta.⁴⁴ Ez tudunkkal végül nem valósult meg. Júliusban Robles még mindig 80 könnyű- és 20 nehézlovasnak parancsnokolt, majd 1563 tavaszáig megmaradt lovaskapitánynak a felső-

37 „...supremus capitaneus civitatis Cassoviensis et partium regni Hungariae superiorum”. Pálffy, 1996. 191., 198.

38 Pálffy, 1997. 272.

39 Robles és Pethő kezdeti jó viszonyára lásd még: Takáts, 1929. 218–219.

40 1559. március 2. „das er djselb [ti. Kassa városát] im abwesen des Pethew Janusch in guetter huet habe und bewilligen inen des locumtenentambt.” ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 141. 1559. március 2. No. 7. Megbízott főkapitányi tevékenységére egy érdekes adalék a kassai polgárok és az Alaghyak viszályában: Kiss, 2020. 15.

41 „...privatas simulates Cassoviae contractas...” Istvánffy, 1622. 426., illetve Istvánffy, 2003. 336.

42 Erről Pethő kapcsán részletesebben Takáts, 1929. 217–218.

43 Pályájára monografikus jelleggel lásd: Thallóczy, 1885.

44 ÖStA HHStA Türkei I. Karton 15. Konv. 3. fol. 211–212. Zay Ferenc II. Miksához, 1562. június 5., Szakasz (Szatmár m.). Májusban Robles még Ecseden tartózkodott: ÖStA HHStA UA AA Fasc. 85. Konv. A. fol. 58–59. (1562. május 7., Ecsed).

magyarországi végeken.⁴⁵ Így Zay főkapitány decemberben I. Ferdinándnak írt jelentésében már csak a lovaskapitányi tisztségéből elbocsátott Roblesről tett utólagos említést.⁴⁶ Nem véletlenül, hiszen a spanyol nemes ekkor már súlyos konfliktusba került régi ismerősével, Pethővel.

Véres összetűzés Pozsony koronázóvárosában 1563 őszén

A következő helyszín, ahol Robles és Pethő újfent találkoztak, a Magyar Királyság új fővárosa,⁴⁷ Pozsony volt, ahol Székesfehérvár 1543. évi török megszállása miatt a 16–18. század között a legtöbb alkalommal koronázták a magyar királyokat és királynékat – elsőként 1563. szeptember 8-án II. Miksát, majd 9-én feleségét, a történetünkben már többször említett egykori spanyol infánsnőt, Habsburg Máriát.⁴⁸ Nem valószínű, hogy Robles ekkor ismét Mária császár- és királyné udvartartásához tartozott, sokkal inkább egykori közeli kapcsolatuk és bécsi udvarnoksága miatt kívánt részt venni a koronázási ünnepségen, amelynek során a magyar fő- és koronázóváros néhány napra a közép-európai politikai elit egyik legfontosabb találkozópontra lett. Mindenesetre tény, hogy Pozsonyban találkozott a magyar és a spanyol nemes, sőt a kassai konfliktusból fakadó sérelmek felett érzett harag – úgy látszik – egyáltalán nem csillapodott. A spanyol nemest az is irritálhatta, hogy egykori magyar udvarnoktársa ekkor már a karrierben is jelentősen megelőzte. 1561. szeptember közepétől Pethő már magyar királyi kamarásmester, másként főkamrás (*cubicularioroum regalium magister*, 1561–1578), azaz országos főméltóság volt,⁴⁹ így a koronázási szertartáson (a templomtól a lakomáig) is fontos szerephez jutott.⁵⁰ Sőt, nem sokkal az esemény előtt, 1563 júliusában elnyerte a magyarországi törökellenes határvédelem egyik kulcsának irányítói posztját, a komáromi főkapitányságot is.⁵¹ A Santiago lovagrend tagja tehát ekkor rangban és pozícióban már messze elmaradt az egykori magyar udvarnoktól.

A Kassán 1559 táján indult konfliktus Pozsonyban súlyos összeütközéssé változott. Úgy tűnik, Robles tudatosan készült a bosszúra: a magyar főváros piacán tettelesen súlyosan bántalmazta Pethőt, aki ezért hamarosan magától az uralko-

45 1562. július 17.: ÖStA FHKA HKA NÖKA rote Nummer (RN) 46. 1562. Nov. fol. 21–24.; 1563. április 7.: ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 142. fol. 160.

46 MNL OL E 21 1563. december 13.

47 Pálffy, 2013a. 3–76.

48 A teljesség igénye nélkül: Edelmayer, 1990; Holčík, 2005. 16–32. Friss kutatásokon alapuló, számos ismeretlen forrás bevonásával írt összegzés: Pálffy, 2018. különösen 205–209.

49 Pergamenre írott kamarásmesteri kinevezése végül csak 1562. április 22-én kelt Prágában (ŠAP Pethő Inv. č. 42., vö. még Ungváry, 1912. 147.), de fizetését 1561. szeptember 15-étől kapta. ÖStA FHKA HKA HFU RN 52. Konv. 1587 Dez. fol. 165.

50 Pálffy, 2004. 1026., 1028., 1066–1067.

51 Pálffy, 1997. 283.; illetve a napjainkban már Eperjesen őrzött családi levéltár iratai alapján: Ungváry, 1912. 147., valamint maga az eredeti főkapitányi kinevezés latinul és az utasítás németül: ŠAP Pethő Inv. č. 48–49. (Bécs, 1563. július 13.).

dótól követelt elégtételt a nagy port kavart eset miatt.⁵² Érdeemes az eseményeket ezúttal is a korszak neves és többnyire jól informált magyar történétírójának, Istvánffy Miklós művének segítségével megismerni, aki ekkor ugyancsak Pozsonyban tartózkodott. Az események ilyen részletes és alapos megörökítése azt jelzi, hogy a Habsburgok két ágának birodalmaiból származó két nemes közötti konfliktusból országos botrány kerekedett – ami viszont nem volt csoda, hiszen a Magyar Királyság legfőbb ceremonális eseménye, koronázódiétája idején, többek szeme láttára esett meg a magyar politikai és katonai elit egyik vezető személyiségevel. Istvánffy szavait ismét Tállyai Pál ízes régi magyarságú soraiban idézzük:

„Melynek [a magyar országgyűlésnek] osztán vége lévén Rudolphus és Ernestus az ősök és atyjok akaratjából útra eredvén Liguria tartományára az spanyolországi Filep királyhoz, az anyjok bátyjához jószereccsén hajón menének.⁵³ Minekelötte⁵⁴ pengig elmentenek volna, Pereira Robles Menyhárt spanyol, ki Mária királyné asszonnyal egy tejjel tartatott hadakozó férfi, az ország gyűlése szabadsága ellen fejbe járó dolgot mere próbálni. Mert az komáromi kapitányt, Pethő Jánost, kivel Kassán egymással öszveháborodván haragszik vala, mikoron az piacon lovon etalálta volna, maga is lovon ülvén az ruhája alatt lévő fustéllyal jobb felől fültön üté s megvéresíté, s jó futó lova lévén gyorsan bátorságos helyre szalada; s osztán sok bújdosási s lappangási után (mivel az császár kemény parancsolatjából az visszahozásra mindenütt kerestetik vala) Olaszországban mene, s onnét Pethőnek megírá, hogy ő az ő cselekedetiért semmiképpen polgári törvényszék előtt számot nem adna, hanem minthogy ő vitézek hadnagya, s annak az egymással való visszavonásnak csak vitézi törvénnyel kellene meglátatódni, ő hat hónap alatt Mediolánomban [Milánóban] az ő levelét megvárná, mellyel ő mint alperes tőle, mint felperestől bajra hívattassék, melyet ő megpróbálni semmiképpen nem ellenzene. De mivel az császártól azért az nagy vétékért az mondott napra idéztetvén elő nem állott volna, az római rendtartás szerént való törvényeknek igazsága szerént megsententiáztatott és számkivetésre ítéltetett volt, s nem sok idő múlván azután az Melite [Málta] szigetnek megszállásakor erősen harcolván az törököktől megöletteték.”⁵⁵

52 A támadás részleteit Takáts Sándor az ÖStA HHStA UA AA-beli iratok, elsősorban I. Ferdinánd nyomtatott pátensének (1564. április 10.) szövege alapján már 1929-ben ismertette (Takáts, 1929. 219–220.), így az alábbiakban elsősorban az újonnan feltárt dokumentumokat citáljuk.

53 Ernő és Rudolf főhercegek spanyolországi tanulmányairól és tartózkodásáról frissen: Almási, 2021. 2–43.

54 A margón: „Robles Menyhárt Pethő Jánost fustéllyal [fúrkósbottal] agyon üti, és jó futó lován elszalad.”

55 Istvánffy, 1622. 426. A latin eredeti szöveg: „Quibus tandem finitis Rudolphus et Ernestus de avi et patris voluntate, suscepto itinere et ora Liguriae, ad Philippum Hispaniarum Regem, avunculum felicibus auspiciis navigarunt. Antequam discessissent, Melchior Robles cognomine Pereira, natione Hispanus, Mariae Reginae collactaneus, vir militaris, contra comitiorum immunitatem capitale ausus facinus est. Iohannem siquidem Peteonem Comaronii praefectum, cum quo privatas simultates Cassoviae contractas exercebat, equo sibi in foro obvium factum, ipse quoque eques, fuste sub veste occultato, supra dextram aurem percussit, atque cruentavit, ac pernici usus equo, in tutum velociter aufugit, ac post varios errores et latebras (nam severo Caesaris edicto retrahendus, ubique quaerebatur) in Italiam se recepit, et illinc Peteoni rescripsit, se sui facti rationem nequaquam pro civili tribunali redditurum, sed quum ipse militum tribunus sit, ac mutua illa controversia non nisi militari iure decidenda videatur, se intra semestre spacium Mediolani expectaturum eius literas, quibus ipse, ut reus, ab eo, ut actore, ad singulare duellum provocetur; quod ipse cum eo inire nequaquam sit recusaturus. Sed quum a Caesare pro gravi eo facinore, die dicta citatus non comparuisset, ordinariis Romani iuris legibus damnatus proscriptusque fuit; nec multo post in

A szintén kortárs Forgách Ferenc történetíró ugyan jóval rövidebben, de hasonló tartalommal és felháborodással meséli el az eseményt:

„A spanyol Melchior Robles pedig szörnyű merényletre vetemedvén, Petheő János főpohárnokot egy doronggal ütötte le úgy, hogy előntötte a vér; merénylőtársa, aki puskát fogott rá, de az nem sült el, lován elmenekült; később felségsértés címén elmarasztaltván bűnhődött.”⁵⁶

A történetírói művekből és más korabeli forrásokból (elsősorban az ügy későbbi anyagából) egyértelműen világos: Robles 1563. szeptember 18-án Pozsonyban, a diéta idején a nyílt utcán, pontosabban a főváros egyik legismertebb nyilvános helyén, az érseki palota (a felsőtábla akkori ülőhelye) melletti Búzapiac téren, orvul és gonoszul, szinte orgyilkos módon támadta meg egy puskás társával Pethőt. Nevezetesen maga egy furkósbottal annyira fejbe verte, hogy Pethő több sebből is komolyan vérzett. Ezzel Robles nemcsak a magyar nagyurat, hanem valójában a magyar rendeket és a diéta rendjét is súlyosan megsértette – volt is nagy felháborodás a nemesség soraiban, de még a Habsburg-udvartartás tagjai között is.

A spanyol nemes rögtön az eset után elmenekült az országból, Istvánffy szerint előbb Itáliába ment, nyilván annak a Spanyol Koronához tartozó területeire (többek között Milánóba), majd egészen Madridig futott. A magyar nagyúr és főtiszt tüstént a császártól kívánt elégtételt. I. Ferdinánd, majd 1564 júliusa után utóda, II. Miksa három ízben (első alkalommal már 1563. november 2-án nyomtatott pápens formájában, majd 1564. április 10-én, végül harmadszorra július 24-én) a császári udvarba idézte Roblest, mint egykori bécsi udvarnokot és Habsburg-szolgálatban állt katonát.⁵⁷ Mivel azonban – Pethővel ellentétben – a többszöri felszólítás ellenére Robles egyetlen alkalommal sem jelent meg az udvari bíróság előtt, a kor szokásai szerint hűtlenség és felségsértés miatt 1564. november 23-án Bécsben száműzésre és minden tisztsége elvesztésére elítélték (lásd a Függelékben, 1.).

Robles ezt megelőzően, 1564 januárjában még Itáliából, nevezetesen Milánóból próbált kiutat keresni elítélése elkerülésére. Nyílt levélben fordult Pethőhöz, és közölte vele, hogy hivatásos katonaként a katonai igazságszolgáltatás törvényeinek hatálya alatt áll, ezért hajlandó párbajt vívni Pethővel, ha az utóbbi hat hóna-

acerrima Melitensis insulae obsidione fortiter pugnant a Turcis est interfectus.”, illetve a közel egykorú magyar fordítás: Istvánffy, 2003. 336.

56 Kulcsár, 1977. 797. Hasonlóképpen ír kortörténeti feljegyzéseiben Kovacsóczy Farkas is: Petneházi, 2014. 68. Annak kiderítése, hogy az egyes történetírók milyen forrásból szereztek be információikat, mennyire hatottak egymásra, s mennyire hitelesek, szétfeszítené írásunk kereteit. Éppen Istvánffy és Forgách kapcsán igen tanulságos vizsgálat, érinti az 1563. évi koronázódiétát is: Petneházi, 2018. különösen 159–163.

57 I. Ferdinánd 1564. április 10-i pápensében kijelentette, hogy a császári és királyi udvar szokásos eljárásának megfelelően („iuxta morem et consuetudinem caesareae et regiae curiae nostrae”) beidézi Roblest, hogy az idézés közzétételétől számított három hónapon belül személyesen jelenjen meg az udvarban, ahol mindent meg fog tenni Pethő János becsületének védelmében és megőrzésében („pro defensione et conservatione honoris”), ahogyan az egy becsületes emberhez illik („quae honestum et probum virum facere decet”). Sunkó, 2001. 24. 121. jegyzet. I. Ferdinánd dekrétumát említi: Takáts, 1929. 220. Az uralkodó pápensének egy kéziratoss változata mind a mai napig fellelhető az eperjesi városi levéltár egykori anyagában is: ŠAP MAG PO No. 4369.

pon belül Milánóba küldött levélben kihívja őt. Mivel a magyar nemes peres úton és Bécsben kívánt elégtételt, a Pethő és Robles közötti párbaj végül nem jött létre,⁵⁸ miként ugyanez elmaradt a szintén spanyol Don Francisco Las(s)o de Castilla és Balassa János bécsi udvarnokok 1544 elején kirobbant becsületsértési viszálya kapcsán is.⁵⁹ Miután tehát Robles az említett császári idézőlevelek felszólításának egyszer sem tett eleget, a sokszorosán sértett Pethő kiengesztelhetetlen maradt, így újból és újból az uralkodóhoz fordult, s a pozsonyi tettelegesség miatt ragaszkodott ahhoz, hogy az elmenekült Roblest elítéljék, azaz tettéért megbűnhődjék.

Bukott spanyol nemes – tovább emelkedő magyar arisztokrata

Pethő ez idő tájt már magyar királyi tanácsos és kamarásmester, valamint komáromi főkapitány volt. Így egész tekintélyével és kapcsolatrendszerével fellépett mind Bécsben I. Ferdinándnál, majd utódánál, II. Miksánál – s ami még érdekesebb számkra –, mind II. Fülöp királynál Spanyolországban, hogy neki igazságot és elégtételt szolgáltatassanak. Miután Robles még 1563-ban elhagyta Magyarországot, tüstént feljelentette őt. A becsület- és felségsértéssel megvádolt Robles nehéz helyzetbe került, s előbb Itáliában, majd Spanyolországban keresett menedéket. Innen Valenciából, majd Madridból kérte 1564 áprilisában I. Ferdinándot, hogy Santiago lovagrendi tagságára tekintettel mentsék fel a vádak alól.⁶⁰ Pethő bécsi udvari befolyását mutatja azonban, hogy Robles nem járt sikerrel: II. Miksa harmadszorra is beidézte, majd miután ekkor sem jelent meg, tanácsosait utasította, hogy szolgáltatassanak igazságot.⁶¹ Az udvari bíróság 1564. november 23-án meghozott elmarasztaló ítélete értelmében Robles száműzötté, tisztség- és jogfosztottá vált a Német-római Birodalom és Magyarország területén (lásd a Függelékben, 1.). A Birodalmi Udvari Kancellária (*Reichshofkanzlei*) által kiállított szentencia ugyanezen dátummal nyomtatásban is napvilágot látott, s Pozsony mellett monarchiaszerte kihirdették, így állítólag Bécsben, Prágában, Komáromban, Győrben, Kassán, Egerben, Gyulán, Szigetvárott és Szlavóniában is.⁶²

Ám Pethő még ezzel sem elégedett meg. Az ítélettel birtokában – II. Miksa császár segítségével, akinek magyar koronázásán történt a sérelme – latin nyelvű kérelemmel fordult II. Fülöp spanyol királyhoz, az ítélet foganatosítását kérve az őt ért sérelem miatt Roblesszel szemben a Spanyol Koronához tartozó területeken is. Az irat a híres simancasi levéltárban, a spanyol Államtitkárság *Alemania* sorozatában maradt fenn (lásd a Függelékben, 3.). Egészen különleges módon rendelkezésünkre áll a latin szöveg bővebb magyar nyelvű fogalmazványa, amelyet a Pethő család egykor még a János által megszerzett Sztropkón, napjainkban pedig Eperje-

58 Takáts, 1929. 222.; Sunkó, 2001. 24. 121. jegyzet.

59 Részletesen Kószeghy, 2008. 54–60.

60 ÖStA HHStA Spanien, Dipl. Korrespondenz, Kt. 7. Konv. 15. fol. 1–3. (1564): Melchior de Robles I. Ferdinándhoz. Valencia, 1564. április 20.

61 Takáts, 1929. 221.

62 Uo.

sen őrzött levéltárában sikerült megtalálnunk (lásd a Függelékben, 2.). A komáromi főkapitány ezt maga fogalmazta, részletesen előadva benne V. Károly, I. Ferdinánd és II. Miksa számára tett legfőbb szolgálatait – miként erre még hamarosan visszatérünk. A magyar szöveget azután annak tartalmát összegezve, azaz nem szó szerinti, hanem tartalmi fordításban a Birodalmi Udvari Kancellárián ültethették át latin nyelvre, itt kapta meg végső dátumát, mely szerint 1564. december 26-án Bécsben kelt. A kérvény latin nyelvű tisztázata érthetően ugyancsak fennmaradt a Pethő család levéltárában.

Ezt követően, valamikor 1564–1565 fordulóján kelhetett útra a magyar főnemes levele az ítéletlevél kíséretében Spanyolországba. A dokumentumokat diplomáciai úton előbb a császár madridi követének, Adam von Dietrichsteinnek (1527–1590; madridi diplomáciai működése: 1563–1573)⁶³ küldték el, azzal a meghagyással, hogy az ügyet megfelelően képviselje és juttassa el a kérvényt II. Fülöp királynak. Miután a követ ezt meg is tette, a spanyol Államtanács megtárgyalta az ügyet, majd a spanyol uralkodó 1565 februárjában II. Miksa ítéletlevele alapján megfosztotta Roblest legfontosabb katonai rangjától (*maestre de campo*) – amellyel időközben a szicíliai spanyol alkirály bízta meg az ottani spanyol gyalogság élén –, és száműzte mind Spanyolországból, mind az uralkodói udvarból. Mindezt onnan tudjuk, hogy Pethő kérvényén fennmaradt az Államtanács nagy tekintélyű, híres titkára, Gonzalo Pérez által rávezetett uralkodói döntés is (lásd a Függelékben, 3.).

Pethő tehát teljes sikert ért el Robles ellen. A magyar főnemes és főtiszt pozsonyi megveréséért és becsülete megsértéséért spanyol társa igen megfizetett. Nemcsak Magyarországot, a bécsi udvart és a Német-római Birodalmat, hanem Spanyolországot és a madridi udvart is el kellett hagynia. Robles szépen induló pályája így teljesen megtört: Mária infánsnő, majd császárné közvetlen környezetéből, a madridi, majd a bécsi udvarból egy kelet-magyarországi fontos katonai pozícióba kerülve magyar felettesével olyan kibékíthetetlen konfliktusba, majd tettlegességig fajuló összeütközésbe került, ami miatt végül még Spanyolországban sem lehetett nyugalma, annak ellenére, hogy a Santiago lovagrend tagja és II. Fülöp gyermekkori közvetlen ismerőse volt. Így Robles Itáliába, majd Máltára távozott, ahol a sziget híres oszmán ostroma során veszítette életét⁶⁴ – miként erre írásunk végén még visszatérünk. A hosszas száműzetés kálváriájától valójában a hősi halál mentette meg. Máltán egyik leszármazottja a 17. században síremléket építtetett számára a vallettai Szent János-katedrálisban.⁶⁵

Mindezek után már csak arra a kérdésre kell választ keresnünk, mivel magyarázható, hogy egy magyar főnemes nemcsak képes volt megnyerni Bécsben egy előkelő spanyol udvarnok elleni pert, hanem elérni annak végrehajtását a távoli Spanyolországban, sőt II. Fülöp királynak az udvarában, ahol Roblesnek igen szoros kötődései voltak, mégpedig – mint láthattuk – édesanyjának és több családtagjának köszönhetően a dinasztia tagjai között is. Erre elsősorban Pethő pályája, illetve

63 Róla legújabban: Luska, 2019. 43–80.

64 Bustamante García, 2010. 227–246.; Romero Tabares, 2013. 39–52.

65 Munro, 2005. 120. nr. 179.

a bécsi Habsburg-udvarbeli integrációja és elismertsége adhatja meg számunkra a választ. Noha ennek különlegességére és jelentőségére két évtizede már felhívtuk a figyelmet,⁶⁶ az újabb kutatások, az időközben Eperjesen újrarendezett és megnyitott egykori sztropkói családi levéltár és Pethő II. Fülöphöz írott levele (lásd a Függelékben, 2. és 3.) alapján érdemes legfőbb lépcsőfokait röviden összegeznünk.⁶⁷

Gersei Pethő III. János 1525-ben (más vélekedés szerint inkább az 1510-es évek második felében) születhetett és 1578. január 22-én halt meg Bécsben.⁶⁸ Famíliája főként Vas és Zala megyei birtokokkal rendelkező régi nemesi család volt,⁶⁹ amelynek pozícióját éppen János biztosította a magyar arisztokrácia sorában azzal, hogy 1549. április 7-én bárói címet kapott I. Ferdinándtól.⁷⁰ Ezt elsősorban két dolognak köszönhetette: egyfelől annak, hogy II. Lajos király felesége, majd özvegye, Habsburg/Magyarországi Mária (1505–1558) udvarában nevelkedett. Másfelől az 1540-es években többször állt V. Károly császár szolgálatában egyrészt a franciák ellen (ahol feltehetően 1543–1544-ben kétszer fogságba is esett), majd száz huszár élén az 1546–1547. évi schmalkaldeni háborúban – miként ezt 1564 végén II. Fülöpnek maga is érzékletesen összegezte:

„...az Te Felséged szerelmes atyja szolgálatjában Franciába[n] kétszer ízben fogva voltam, és sok véretem hullattam, kiket Te Felségednek minden nemzetbeli régi fő jámbor szolgálói jól tudnak. Azután, mikor az Te Felséged szerelmes atyjának az saxoniai rebellesek ellen, az mi szegény megnyomorodott nemzetünk szolgálatjára szüksége volt, akkor is az én uraim és nemzetem között úgy mint legkisebbik én voltam, legelső és jó példaadó az többinek, ki az Te Felséged szerelmes atyja szolgálatjára indultam, és ott is vérem hullásával az mit szolgálhattam, azt mind Te Felséged és mind az Te Felséged szerelmes atyja és hada látta és tudja, hogy híven és jámborul magam kíméletlen szolgáltam. Kiváltképen az magyar nemzet, az én jó uraim, tudja Te Felséged kegyelmes uram, hogy mennyi sok esztendeje vagyom, hogy ők mind török és mind keresztény ellen az Ti Felségtek Austriai Házának szolgáltak és szolgálnak.”⁷¹

66 Pethő karrieréről magyarországi, bécsi és szlovákiai levéltári kutatások alapján, valamint több osztrák és német főkapitánytársával (elsősorban Hans Rueber és Andreas Kielman) összekapcsolódó pályájára: Pálffy, 2002. 325–328.

67 A családi levéltár iratainak jegyzéke Pethő Jánosra vonatkozóan 20. század eleji közlésben: Unghváry, 1912. 145–148. Napjainkban ezek az iratok (sajnos több hiánnyal): ŠAP Pethő Inv. č. 6–97. Néhány újabb adalék (apró pontatlanságokkal): Póka, 2021. 325–327.

68 Pálffy, 2013b. 71.

69 Részletesen lásd a család különleges címereslevelei kapcsán: Szovák, 2010; Csízi, 2012; illetve újabban a szlovák irodalomból: Rovňáková, 2019.

70 A bárói diploma eredetijét a 20. század elején még regisztrálták (Unghváry, 1912. 145.), napjainkban azonban már nincs a családi levéltárban (a ŠAP Pethő Inv. č. 16. után lenne a helye), de másolata megtalálható a Királyi könyvekben. MNL OL A 57, Vol. II. 324–325.; vö. még Csízi, 2012. 47.

71 Lásd a Függelékben, 2. Ezeket az információkat más korabeli dokumentumok is megerősítik: ÖStA KA Bestellungen No. 148. (1567); Unghváry, 1912. 18. (1572) és ÖStA FHKA HKA HFU RN 82. Konv. 1604. Febr. fol. 8–9. (1603).

A nyugati hadszíntereken való hadakozás – mint láhattuk – hamarosan, nevezetesen 1550 és 1560 között hosszabb bécsi udvarbeli szolgálattal (1550–1557: pohárnok, majd 1559–1560: előmetélő)⁷² párosult a magyar király, majd császár, I. Ferdinánd udvartartásában. Ezt ugyanakkor hosszabb-rövidebb magyarországi katonai szolgálatok (1548–1549: somogyvári várnagy, 1551: kapitány Lippa ostromakor, 1553–1571: „formálisan” soproni kapitány és egyúttal Sopron vármegyei ispán, 1556: kapitány a dél-dunántúli hadjáratban, 1557–1559: kassai főkapitány stb.), valamint különféle követi és királyi biztosi megbízatások (Szászországba, Erdélybe, Horvát–Szlavónországba, Felső-Magyarországra, Szigetvárra, Egerbe stb.) szakították meg. Így Pethő az 1560-as évek elejére I. Ferdinánd egyik legelismertebb magyar udvarnokává és katonájává vált, akinek 1559 elejétől ráadásul Elisabeth von Sinzendorf személyében már osztrák felesége volt, miközben a bécsi császárvárosban házzal is rendelkezett, amivel a korszakban alig néhány magyar arisztokrata (Nádasdy Tamás nádor és Zrínyi Miklós bán) büszkélkedhetett. Alsó-ausztriai elismertségéről tanúskodott, hogy elsősorban felesége miatt 1563 júliusában indigenátust is kapott – hasonlóval is csupán mintegy fél tucat magyar főnemes rendelkezett az 1526 utáni évszázadban.⁷³

Az 1563. őszi pozsonyi bűntett idején Pethő már karrierje csúcsán állt. Mint már szó esett róla, 1561 ősztől királyi főkamrás, azaz országos főméltóság volt, az első pozsonyi koronázódiéta előtt, 1563 júliusában pedig a korszakban utolsó előtti magyarként elnyerte a komáromi főkapitányságot – ez később csupán a még nála is erősebb udvari integrációval rendelkező Pálffy Miklósnak sikerült.⁷⁴ Hofburgbeli elismertségét mutatta az is, hogy II. Miksa 1562. szeptemberi prágai cseh királyi, majd novemberi frankfurti német-római koronázásán is részt vett, mégpedig 400 magyar huszárral kísérve el I. Ferdinándot, ahol a díszes és szokatlan felszerelésben felvonuló magyar könnyűlovasok nagy feltűnést keltenek.⁷⁵

Végül ezek után egyáltalán nem csodálkozhatunk azon, hogy Pethő 1572-ben kapott gyönyörű címerbővítő oklevelét⁷⁶ a legfrissebb művészettörténeti kutatások szerint a neves kalligráfus, Bocskay György és az ekkor Bécsben élő jeles német miniátor, Donat Hübschmann készítette.⁷⁷ Mint a friss kutatások megállapították: az oklevél kitüntetett helyet foglal el a magyarországi késő reneszánsz miniatúrafestészet történetében, díszítményeivel és címerképeinek különleges megoldásával – szerepel rajta a család előző (1507. évi) címereslevelét kiállító⁷⁸ II. Ulászló király két gyermeke, Lajos és Anna társaságában, sőt a Roblest elítélő és Pethőnek igazat adó II. Miksa császár is.⁷⁹ Önmagáért beszél, hogy hasonló, füzet formátumú, kalligra-

72 Pethő mint „Fürschneider” a bécsi udvarban 1559. január 25.: ÖStA FHKA HKA Fam.-Akten B-P 175. fol. 1.; 1560: ÖNB Handschriftensammlung Cod. Ser. nov. 3360. fol. 18. és ÖStA HHStA OMeA SR Schachtel 183. No. 45. fol. 26.

73 A fentiekre Pálffy, 2010. 115–116. (bécsi ház), 129. (indigenátus).

74 Újabbán Fundárková, 2013. 386–396.

75 Pálffy, 2010. 342.

76 Csízi, 2012. passim.

77 Gulyás, 2013; Gulyás, 2016.

78 Részletesen Szovák, 2010; Csízi, 2012.

79 Gulyás, 2016. 113. Fig. 5.; Gulyás, 2020. 158. 144. ábra és 160–161. 145. ábra.

fikus címereslevél a korszakban csak Oláh Miklós és Liszthy János magyar udvari kancellároknak, valamint a jeles katonának, Horvát Stanchich Márknak készült.⁸⁰

Mindezek ismeretében nem túlzás kijelenteni: Robles nem mérte fel helyesen, hogy régi sérelmeit felmelegítve kivel húz ujjat 1563 szeptemberében a pozsonyi koronázódiétán. Pethő ugyanis ekkorra vitathatatlanul egyike volt a bécsi Habsburg-udvarhoz és annak számos tagjához személyes kapcsolatok révén igen szorosan kötődő magyar főnemeseknek, akik befolyásukat közvetlenül tudták érvényesíteni a császárvárosban.⁸¹ Így nem csoda, hogy a megingathatatlanul udvarhű és az Ausztriai Háznak (mégpedig mindkét későbbi ágának) évtizedeken át kiemelkedő szolgálatokat tanúsító magyar főnemes és főtiszt érdekében II. Miksa császár még II. Fülöp udvarában is közbenjárt. Robles így nem kerülhette el a távoli spanyol Habsburg-udvarból történő száműzetését. S noha a konfliktus Pethőnek nyilvánvalóan sok kellemetlenséget és utánajárást okozott, pozícióját nem rendítette meg. Komárom után 1572-től zólyomi kapitány, majd 1576-tól haláláig – ugyan csak névleg – dunántúli kerületi főkapitány is volt, sőt az 1566. évi hadakozás idején ideiglenesen még a komáromi naszádosok kapitányságát is betöltötte.

Összegzés és kitekintés: Pethő temetése Bécsben – Robles halála Máltán, testvére karrierje Németalföldön

A fentiekben egy magyar és egy spanyol nemes karrierjét és különleges találkozásait vizsgáltuk: mindkettőjük pályája az 1540-es években V. Károly császár szolgálatában indult, majd a következő évtizedben I. Ferdinánd bécsi udvartartásában folytatódott. Mindketten ígéretes karrier előtt álltak, mivel az Ausztriai Ház szolgálatában felemelkedő és igen jó kapcsolatokkal rendelkező, aulikus személyek voltak. Az 1550-es évek második felében azután a bécsi udvari közös szolgálatból a Magyar Királyság felső-magyarországi központjába, Kassa megerősített városába kerültek, mégpedig komoly katonai tisztségekbe. Az udvarban kialakult kapcsolat azonban itt megromlott, sőt kettejük között olyan súlyos konfliktus alakult ki, amelynek következtében Melchor de Robles az 1563. szeptemberi koronázódiéta idején, egyenesen az új magyar fő- és koronázóváros, Pozsony központi piacterén nemcsak orvul megtámadta Pethő Jánost, hanem súlyos sebesülést is okozott neki.

Pethő az orgyilkos támadás miatt feljelentette Roblest, majd bő egy esztendőn át minden befolyását latba vetette I. Ferdinándnál, majd utódjánál, II. Miksánál, hogy a spanyol nemes elnyerje büntetését. Miután Robles tette miatt Közép-Európából spanyol fennhatóságú területekre (Itáliába, majd Hispániába) menekült, s a háromszoros császári idézésre egyszer sem jelent meg, az uralkodó udvari bírósága

80 Mindezekre frissen Gulyás, 2020. 151–164.

81 Érdekes, hogy Pethő egyértelmű sikere ellenére Takáts Sándor mégis úgy véli, nem bíztak Bécsben benne, sőt „mivel magyar volt az istenadta, tehát kancsal szemmel nézték őt az udvarnál” (Takáts, 1929. 222–223.). Am ez a következtetés inkább Takáts markáns Habsburg- és németellenes szemléletével áll összefüggésben.

1564. november végén teljességgel Pethőnek adott igazat és elégtételt. Az utóbbi azonban nem elégedett meg azzal, hogy egykori udvarnok- és katonatársát a közép-európai Habsburg Monarchiából száműzzék, II. Miksa és madridi spanyol követe révén azt is elérte, hogy a Spanyolországba menekült Roblesnek szülőföldjén se lehessen nyugalma. Törekvését végül siker koronázta: igen szoros udvari kapcsolatai ellenére Roblest nemcsak a bécsi, hanem a madridi udvarban is kegyvesztetté nyilvánították, megfosztották katonai tisztségeitől is – mégpedig annak ellenére is, hogy a Santiago lovagrend tagja volt, sőt II. Miksa császár spanyol feleségének, Habsburg Máriának és II. Fülöp királynak a közvetlen ismerőseként (tejtestvéreként) nőtt fel. Így egészen furcsa módon a Málta 1565. nyári török ostromában elszenedett hősi halál hozhatott csak megváltást számára.

A magyar főnemes sikerét a 16. századi Magyar Királyságban befutott egyik legeredményesebb karrierrel magyarázhatjuk. II. Lajos felesége, majd özvegye, Habsburg Mária királyné udvarában való nevelkedése után ugyanis az Ausztriai Házból három császárt (V. Károly, I. Ferdinánd és II. Miksa) szolgált komoly katonai posztokon francia és német földtől Felső-Magyarorszáig és a dunántúli végegekig, miközben hosszú esztendőkön át I. Ferdinánd egyik legismertebb magyar udvarnok és magyar ügyekben gyakran bevetett híve lett. Igen sikeres császár- és rezidenciavárosi beilleszkedését bécsi háza, osztrák felesége és alsó-ausztriai indigenátusa mellett szimbolikusan jelzi végső nyughelye is. 1578 elején ugyanis kivételes módon a bécsi *Augustinerkirche*-ben, azaz az udvarhoz igen közel álló templomban tért örök nyugovóra.⁸² Mindezek ellenére a kora újkorban utódai nem tudták megtartani a János által elért magas szintet, sem a magyar belpolitikában, sem az udvari és bécsi integrációban. Közülük senki sem lett országos főméltóság vagy főkapitány. Pusztán a 17. század második felében Pethő Zsigmond jutott el a felső-magyarországi vicegenerálisságig (1654–1672), s szerezte meg 1666-ban családja sztropkói ágának a grófi címet.⁸³

Melchor de Robles ugyan kudarcba fulladt pályája ugyanakkor jól példázza azt is, hogy V. Károly császár 1556. évi lemondásáig a Habsburgok magyarországi és földközi-tengeri törökellenes hadszínterei között igen szorosak voltak a kapcsolatok, sőt ezek sok tekintetben egy közös rendszert alkottak. Azaz ő azon spanyol és itáliai nemesek és zsoldosok közé tartozott, akik az 1526 utáni három évtizedben – összesen mintegy 25 000 fős számban – szolgáltak Közép-Európa védelmében Magyar- és Horvátországon. A Pethővel való kassai, majd pozsonyi konfliktus ugyanakkor megtörte pályáját nemcsak Közép-Európában, de a spanyol királyi udvarban is. A Santiago lovagrend tagja a madridi udvartól távol, Máltán vesztette életét 1565 nyarán, miként a simancasi levéltárban, a spanyol Államtitkárság *Sicilia* iratsorozatában frissen talált több jelentés is ezt elmeséli. A Magyarországon pórul járt spanyol nemesre zárasképpen ezekkel szeretnénk emlékezni:

82 Wolfgruber, 1888. 25.; Unghváry, 1912. 19.

83 Pályája eddigi legalaposabb összegzése: Hanák-Szabó, 2021. 1055–1057.; vö. még Rovňáková, 2019. 24–25.

„Máltán megtudtam, hogy Robles tábornester [*maestre de campo*] nagy bátorsággal és vitézséggel szolgált ott, és hogy bizonyára megérdemel minden kegyelmet, amit felséged adhat neki, ha élve kerül ki onnan. Tisztségét Julián⁸⁴ tábornagyrá bízta, mert nagyon becsületes katonának tűnik nekem, aki tudja, hogyan kell jól szolgálni felségedet. Az az alakulat, amely a királyságban volt, itt marad, és megírtam az alkirálynak, hogy helyette elégedjen meg azzal, hogy az ott maradt négy kontingens közül egy másikat választ, vagy pedig ezt olyan formában és módon tegye, ahogyan ő kívánja. A *maestre de campo* és Miranda alakulata olyan katonákkal rendelkezett, akik csodákat tettek ott.”⁸⁵

Egy másik, ugyancsak Don García de Toledo (1514–1578)⁸⁶ által írt beszámolóból pedig megismerhetjük Robles halálának konkrét körülményeit is:

„Gozóban azt mondták nekem, hogy Melchor de Robles, e királyság spanyol gyalogságának tábornestere, a Szent Miguel-i ütegben halt meg, miután megtette, amit tisztsége megkövetelt, és azon a helyen, ahol lennie kellett. A márkai nagy sajnálatára, mert nagyon jól segített megvédeni azt. Kérem Felségedet, hogy emlékezzen meg örököseiről, hogy megadjon nekik minden kegyelmet, ami járna, és ez engem is megérintett, mert azt mondják, hogy meghalt egy fia is, aki ott volt.”⁸⁷

A bécsi és a madridi udvarból számúzótt Robles emlékét máltai sírfelirata mellett tehát a korabeli levéltári források is megőrizték. Családjára hírnevét pedig csak átmenetileg rontotta a Pethő sérelmére Pozsonyban elkövetett tettelegessége és az ezt követő peresztes. Egyrészt a negatív eseményeket ellensúlyozta Melchor oszmánok elleni hősi halála Máltán, másfelől testvére kiemelkedő karrierje Németalföldön. Gaspar ugyanis – aki szinte Melchorral egy időben lett tagja a Santiago lovagrendnek (1561) – egyre fontosabb katonai és diplomáciai feladatokat kapott, és végül kulcsszerepet játszott a frízöldi/fríziai hadjáratban, amelynek eredményeként a terület (Friesland) kormányzójává nevezték ki (1572). Egy puccs következté-

84 Julián Romero (1518–1577): Cabañas Agrela, 2018.

85 „En Malta supe que el Maestro de Campo Robles havia servido alli con mucho animo y valor, y cierto merecia qualquier merced que Vuestra Majestad le hiziera si de alli salia vivo. Su cargo he dado al maestre de campo Julián, por parecerme muy honrado soldado y que sabra bien servir a Vuestra Majestad. Queda aquí la compañía que tenía en el Reyno, y scrivo al virrey que en su lugar se contente de tomar otra de las quatro de bisonos que alli quedaron, o que esto se haga de la forma y manera que el lo quisiese. La compañía del maestro de Campo, y la de Miranda provey en sus sargentos que hizieron alli milagros.” AGS, Estado, Sicilia, 1129, nr. 157: Messina, 1565. október 20. Don García de Toledo levele II. Fülöpnek. A dokumentumra Doña Julia Rodríguez de Diego, az Archivo General de Simancas igazgatója hívta fel a figyelmünket, amit ezúton is köszönünk.

86 Hernando Sánchez, 2018.

87 „En el Gozo me dixeron que Melchior de Robles, Maestro de campo de la Infanteria española deste Reyno hauia muerto en la bateria de St. Miguel hauiendo hecho lo que debía al cargo que tenía y al lugar en que se hallaua con harto sentimiento del M[arqu]es porque hauia ayudado muy bien a defender aquello, suplico a Vuestra Majestad mande tener memoria de sus herederos para hazelles merced en lo que huuiere lugar, y también a mi me ha tocado mi parte porque en el mismo lugar dizen que murio un hijo que alli tenía.” AGS, Estado, Sicilia, 1129, nr. 128. Nem zárható ki, hogy II. Miksa a hősi halálra tekinettel végül posztumusz megkegyelmezett Roblesnek.

ben később ugyan megfosztották kormányzói tisztségétől, sőt családjával együtt bebörtönözték, 1578. márciusi szabadulását követően újabb magas politikai tisztséget kapott, és 1585-ben bekövetkezett haláláig aktívan tevékenykedett a spanyol Habsburgok hadseregében. Özvegye 2000 forint nyugdíjat kapott férje szolgálataiért, miközben fiai is katonai pályára léptek.

Amennyiben pedig hinni lehet a bécsi levéltári adatoknak, Doña Catalina de Robles, valószínűleg Gaspar és Melchor nővére, valamikor az 1560-as években Károly főherceg (II. Károly stájerországi herceg, 1540–1590) udvarában szolgált.⁸⁸ Bár a spanyol nemesi család későbbi közép-európai szolgálatáról jelenleg nem állnak rendelkezésre további részletek, a família még hosszabb ideig a Spanyol Monarchia elitjéhez tartozott. Összességében a Robles testvérek példája jól mutatja, hogy V. Károly császár uralkodása idején, sőt még az azt követő évtizedekben is, mind a spanyol uralom alatt álló németalföldi és itáliai területek, mind a bécsi és a magyar udvar, sőt a törökellenes magyarországi és mediterráneumi hadszíntér számos lehetőséget kínált a spanyol nemeseknek, udvarnokoknak és katonáknak kiemelkedő katonai és hivatali karrier építéséhez.

Függelék

1.

II. Miksa császár ítéletlevele Pethő János Melchor de Robles elleni perében
(korabeli másolat, Pethő János II. Fülöp spanyol királyhoz küldött levele
[lásd 3.] mellékleteként)
Bécs, 1564. november 13.

Archivo General de Simancas, Estado, Alemania, legajo 652., nr. 188.
Vö. több példánya fogalmazványban, tisztázatban és nyomtatvány formájában
a Birodalmi Udvari Kancellária kiállításában, nevezetesen az uralkodó mellett
Dr. Johann Baptist Weber *Reichsvizekanzler* (1563–1577) és Marx Singmoser
latin titkár (1553–1569) aláírásával: ÖStA HHStA AA UA Fasc. 89.
Konv. A. fol. 14–15., fol. 16–17., fol. 20–25.

Sacra Caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas,⁸⁹ dominus noster clementissimus, viso et diligenter considerato processu accusationis criminalis, agitato tam coram serenissimo et potentissimo quondam principe et domino, domino Ferdinando, electo Romanorum imperatore,⁹⁰ augustae memoriae, Maiestatis Suae Caesareae, domino genitore observandissimo, quam coram Sua Caesarea Maiestate

⁸⁸ Károly főherceg rendelete, amelyben két spanyol udvarhölgy – „zway spänische frauen Donna Maria de Lara und Donna Katharina de Robles” – fizetéséről rendelkezett. Graz, 1567. december 24. ÖStA HHStA IÖKReg Bd. 3a. fol. 213v.

⁸⁹ II. Miksa német-római császár, magyar és cseh király (1564–1576).

⁹⁰ I. Ferdinánd magyar és cseh király (1526–1564), német-római császár (1556–1564).

inter magnificum Joannem Pethew de Gerse, Maiestatis Suae consiliarium et cubiculariorum regionum per Hungariam magistrum, nec non capitaneum et comitem Soproniensem et Comaroniensem accusatorem ex una, et Melchiorem Robles reum cotumacem ex altera, ex quo apparet praefatum Robles de crimine laesae Maiestatis tam contra praedefunctam Sacram Caesaream Maiestatem, quam contra Suam Caesaream Maiestatem commisso, fuisse accusatum, dum utriusque Caesareae et Regiae Maiestatis securitatem, salvum conductum et fidem publicam temerarie ac scienter ipso facto violasse, et pacem diaetalem rupisse dicitur, idque in persona praedicti Joannis Pethew, qui et tunc erat, et nunc est ex eorum numero, qui consilio et consistorio Sacrarum Maiestatum tanquam consiliarius interesse solebat, qui et tunc in ipso actu erat, et alioquin iussu Sacrarum Maiestatum in pluribus dignitatibus, magistratibus et officiis in pace et bello militabat et adhuc militat, ipsumque Robles commisso scelere fugitivum primo ad causam ipsam accusationis per publicum edictum, ut coram Sacratissima Caesarea Maiestate in aula Caesarea, ubi tunc illa futura esset compareret, ad terminos tres peremptorie citatum, et per alterum adhuc mensem expectatum esse, eiusque contumaciam per praedictum Joannem Pethew in singulis terminis accusatam. Postea ipsum Melchiorem Robles ad videndum se contumacem declarari, pariter ad alios tres terminos peremptorie vocatum fuisse, tandem etiam eo adhuc contumaciter absente, eiusque contumacia iterum accusata per Sacram Caesaream Maiestatem contra ipsum Robles sententiam, qua ipse Robles vere et existeter contumax declaratus fuit, latam esse. Et sententia sic lata, ipsum Joannem Pethew contra eundem Robles in iudicio illo criminali ad ulteriora admissum fuisse, articulos et positiones receptas, notorietatem facti allegatam testes tam super ipso facto in accusatione deducto, quam super allegata notorietate examinatos, postea rite et legitime publicatos, et super ipsorum depositionibus, non tam Joannes Pethew ulterius auditus, quam eorum dicta ex officio diligenter perpensa, tandem etiam per praefatum Joannem Pethew in causa conclusum fuisse. Habita super iis omnibus matura et exacta deliberatione, consideratis etiam omnibus et ipsius negotii et eorum, quae inde secuta sunt, circumstantiis, per hanc definitivam sententiam pronunciat et declarat, ac pronunciandam et declarandam decernit, saepedicto Melchiori Robles nullo modo licuisse praefatum Pethew eo loco, tempore et modo, quo in actis dolose, violenter ac iniuriose invadere et percutere. Et propterea ipsum Melchiorem Robles in crimen laesae Maiestatis incidisse; condemnando eundem, ut quam primum in Sacrae Maiestatis Caesareae et Sacri Romani Imperii iudicium et officialium manus pervenerit, per capitis mutilationem vita privandum, interim ipsum a Sacra Caesarea Maiestate et Romano Imperio et omnibus eius regnis et dominiis bannitum et exilem faciendo, declarando etiam eundem Robles remansisse et remanere privatum omnibus honoribus, privilegiis, bonis et iuribus, quae quocunque modo habet, tenet et possidet. In contumaciam.

Lecta et publicata coram Sacra Caesarea Maiestate, die decima tertia Novembris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

[Külső tartalmi összefoglalás:] Copia sententiae latae Joannis Pethew de Gerse contra Melchiorem Robles etc.

[Korabeli feljegyzés a cím alatt:] Includiatur Adamo a Dietristan⁹¹

[Az irat külzetén rájegyzések, a spanyol Államtanács titkára, Gonzalo Pérez kezével, illetve utána II. Fülöp szignójával:]

Copia de la sen[tencia] que dio el Emperador contra Melchior de Robles a XIII de noviembre 1564

El Emperador hizo gran instancia por medio de Dietristan, su embaxador para que hiziesse demostración sobr[e] esto.

Su Magestad Catholica le mando responder por mi que el no avia sabido que su Magestad Cesarea lo tomava destamaña porque le vieron al d[ic]ho Robles andara qui ed[!] los criados de sus hijos y que que agora entendido lo que el le dixo el le mandaria quitar el cargo de maestre de campo de la Infanteria española que le auia encomendar el virrey de Sicilia y que saliesse de aquel reyno y no entrasse en esta corte (ni donde Su Magestad estuviesse) en Madrid, a XI. de Febrero 1565.

Pérez⁹²

F[elipe] mp.

2.

Pethő János II. Fülöp spanyol királyhoz Melchor de Robles elleni ügyében írt levelének magyar nyelvű fogalmazványa
1564. [dátum nélkül, de november 23. után]

Štátny archív v Prešove, Prešov (A Szlovák Állami Levéltár Eperjesi Levéltára, Eperjes)

Rod Pető (Pethő) zo Stropkova (A gersei Pethő család sztropkói ágának levéltára)
Inv. č. 54. = Capsa 1. Fasc. 2. Nr. 58. (1564)

Copia ispaniaÿ királynak

Hatalmas fejedelem, kegyelmes Uram, az én örök alázatos és hűséges szolgálatomnak ajánlásának utána. Hiszem, hogy Te Felségednél nyilván vagyok, az minemű nagy mordalssággal az Melchior Robles másodmagával én rajtam, az mi kegyelmes urunk, Max[imilián] császár és király tisztességes koronázatja és szabad gyűlése korán mívele, melyről ez ideig is nagy méltó lett volna, hogy én Te Felségedet régen nagy alázatosan megkerestem és meg informáltam volna, mint ilyen régi bizodalmas kegyelmes uramat. De mivel hogy minden dolgomnak teljes bizonyosságával akartam Te Felségedet megkeresnem, ím küldtem Te Felségednek, kegyelmes

91 Adam von Dietrichstein madridi császári követ (1563–1573).

92 Gonzalo Pérez (Segovia, 1500–1566) a spanyol Államtanács titkára (1556–1566).

uramnak, az mi kegyelmes urunknak, az Te Felséged szerelmes atyjafiának⁹³ igazságos és méltó megítélt sententiáját és kegyelmes deliberációját,⁹⁴ kiből Te Felséged mint igaz és kegyelmes fejedelem meglátja és érti, az megnevezett Melchior Roblesnek mordalságos nagy vétkeiért és az én ártatlan és igaz jámbor voltomat is, mely Roblesnek vétkeiért, ím Te Felséged kegyelmesen megérti, az mi kegyelmes urunknak méltó és igazságos sententiáját és megítélt igaz deliberációját, mint igaz és fő bírónak kellett az gonoszokat megítél[te]ni.

Azért hiszem, kegyelmes Uram, hogy Te Felséged nagy kegyelmesen megemlékezik arról, hogy én Ti Felségteknek, az Te Felséged szerelmes atyjának,⁹⁵ az én örök kegyelmes uramnak és asszony nényének, Mária királyné asszonyomnak,⁹⁶ az én kegyelmes asszonyomnak és Te Felségednek és az Te Felséged szerelmes atyjafiainak az én természet szerént való kegyelmes uraimnak, mind az megholt császárnak és mind az mostaninak, gyermekségemtől fogva szolgáltam, és az Te Felséged szerelmes atya szolgálatjában Franciába[n] kétszer ízben fogva voltam, és sok véremet hullattam, kiket Te Felségednek minden nemzetbeli régi fő jámbor szolgálói jól tudnak. Azután, mikor az Te Felséged szerelmes atyjának az saxoniai rebellisek ellen, az mi szegény megnyomorodott nemzetünk szolgálatjára szüksége volt, akkor is az én uraim és nemzetem között úgy mint legkisebbik én voltam, legelső és jó példaadó az többinek, ki az Te Felséged szerelmes atya szolgálatjára indultam, és ott is vérem hullásával az mit szolgálhattam, azt mind Te Felséged és mind az Te Felséged szerelmes atya és hada látta és tudja, hogy híven és jámborul magam kíméletlen szolgáltam. Kiváltképen az magyar nemzet, az én jó uraim, tudja Te Felséged kegyelmes uram, hogy mennyi sok esztendeje vagyon, hogy ők mind török és mind keresztény ellen az Ti Felségtek Austriai Házának szolgáltak és szolgálnak.

Azért mind ez okokat és mind az Isten igazságát Te Felséged meggondolván, kegyelmesen könyörgök Te Felségednek nagy alázatosan, hogy Te Felséged méltóztassék kegyelmesen az megnevezett és megterhelhetett mordált, az Melchior Roblest az ő gonoszságáért így megbüntetni, az mint az őfelsége sentenciája és igazságos kegyelmes ítéleti tartja, más gonoszoknak is például, hogy mivel az magyar és ispaniol nemzet régi szeretett reményben és tökéletesben megmaradhason egymással, mint ez ideig volt, mert kegyelmes Uram, ha ő arra méltónak találtatott volna, hogy ő méltó vagy hasonló lehetett volna az én személyemhez, én Te Felségedet, sem az mi kegyelmes urunkat ezféle gonddal nem bántottam volna, hanem az Úristennek kegyelmes segítségével annak módja szerént, én magam személyével megbüntettem volna, az mordal nem jámbort, de mivel hogy az ő véte oly nagy, hogy kiért az Ti Felségtek kegyelmes, igaz és fő bíróságát illeti az ő megbüntetése; most is nagy alázatosan könyörgök Te Felségednek, úgy mint igaz kegyelmes fejedelemnek és kegyelmes uramnak, hogy az Úristen igaz[á]ért[!], és mind az felül megnevezett okokért, és mind az én nemzetemmel való örök szolgálatunkért, hogy Te Felséged haladék nélkül tegyen kegyelmes és igaz executiót az

93 II. Miksa német-római császár és magyar király (1564–1576).

94 Az 1564. november 13-án kelt ítéletével, lásd a Függelék, 1. alatt.

95 V. Károly német-római császár (1519–1556) és spanyol király (1516–1556).

96 Habsburg Mária (1505–1558) magyar királyné, II. Lajos király (1516–1526) felesége.

nem jámbor felől, kit örökké szolgálhassunk meg mind az én nemzetséggemmel az én nemes uraimmal, Te Felségednek mint örök kegyelmes urunknak.

[Külzeten rövid tartalmi kivonatok különböző kezektől:] Copia literae Joannes Pethő an Regem Hispaniarum.⁹⁷

Copia literarum per Joannem Pethő in merito obtentae contra Robles sicarium cauae duci Parmensi et regi Hispaniarum scriptarum.

3.

Pethő János II. Fülöp spanyol királyhoz Melchor de Robles elleni ügyében írt latin nyelvű levele (a Függetlenség, 2. alatt közölt magyar nyelvű levél összegző latin fordítása, amelyet Adam von Dietrichstein madridi császári követ juttatott el a spanyol királynak)⁹⁸
Bécs, 1564. december 26.

Archivo General de Simancas, Estado, Alemania, legajo 652., nr. 189.

Serenissime rex, domine, domine mihi clementissime,

Perpetuorum servitorum meorum in gratiam Maiestatis Vestrae humillimam subiectionem. Credo Maiestati Vestrae constare, ignominiam ex insidiis per quendam Melchiorum Robles met secundum, mihi, clementissimi domini mei, domini Maximiliani Caesaris, in regem Hungariae coronationis et liberorum comitorum tempore illatam; quo de negotio, summe necessarium fuisset, ut ego Maiestatem Vestram, tanquam dominum meum clementissimum, iam dudum requisivissem, sed hoc ipsum ad illud tempus reiciendum putaram, dum absolutam ab omni parte testium haberem fidem. Nunc itaque his adiunctam Maiestati Vestrae, domini Imperatoris, domini mei clementissimi, affinis Maiestatis Vestrae,⁹⁹ de eo negotio, ut justi iudicis, iustam et iuste adiudicatam cum clementi deliberatione sententiam¹⁰⁰ mitto, ut Maiestas Vestra tanquam iustus et clemens princeps, predicti Melchioris Robles sicarii, ingens scelus, et meam probitatem ac innocentiam cognoscere valeat. Cognita causa spero Maiestatem Vestram fidelium servitorum meorum, quae Maiestatibus Vestris, Sacro Imperatori,¹⁰¹ divae memoriae genitori Vestrae Maiestatis, in bello Gallico, ubi bis ab hoste captus sum, item in Saxonica contra rebelles expeditione, et pia memoriae Serenissimae Mariae Reginae,¹⁰² ac paulo ante

97 A levélíró kezével.

98 Itt a pecsétel ellátott, aláírt, eredeti változatot közöljük; ennek már nagyrészt letisztított fogalmazvány-változata az eperjesi családi levéltárban fennmaradt: ŠAP Pethő Inv. č. 54. Régi jelzete: Capsa 1. Fasc. 2. Nr. 58. (1564), újabb numerusa: Nr. 126. A pecsétes eredeti irat és a tisztázott szövege apróbb eltérésektől eltekintve megegyezik, dátum ugyanakkor érthetően csak az eredeti iraton szerepel.

99 II. Miksa német-római császár és magyar király (1564–1576).

100 Az 1564. november 13-án kelt ítélettel, lásd a Függetlenség, 1. alatt.

101 V. Károly német-római császár (1519–1556) és spanyol király (1516–1556).

102 Habsburg Mária (1505–1558) magyar királyné, II. Lajos király (1516–1526) felesége.

demortuo¹⁰³ et moderno¹⁰⁴ Imperatoribus, universaeque huic Domui Austriacae diversis in locis fidelissime a prima aetate uti dominis meis clementissimis prestiti ac praestabo, dum vivam. Cum Maiestatis Vestrae pie recordationis genitor,¹⁰⁵ Hungarorum meae gentis hominum auxilia expeteret, ego minimus inter meos existens, primus fui, qui Maiestatum Vestrarum servitiis me obstrinxi; in utraque expeditione qua fidelitate, non sine sanguinis mei effusione, serviverim, Maiestatis Vestrae genitori constabat; nunc quoque tam Maiestati Vestrae, quam exercitui eiusdem, qui tunc rei bellicae interfuit, optime constat. Quare Maiestati Vestrae supplico humillime, ut iustitiae divinae et meae gentis Hungariae habito respectu, dignetur Maiestas Vestra de prefato scelesto sicario Melchior Robles, per Maiestatem Imperatoriam latam sententiam, executioni demandari iubere, ut aliis facinorosis sui similibus exemplo esse possit; utque gens Hispana cum gente Hungara, quemadmodum hucusque factum est, deinceps quoque quietis sint observatores. Quoniam si eius condicionis repertus fuisset, ut aequalis meae personae fieri potuisset, non ego clementissimis dominis meis, Imperatoriae et Vestrae Maiestatibus, hac re molestus fuisset, sed ego ipse, Deo iuvante, consuetudine observata ipsum improbum punivissem. Verum quia ipse in eo genere sceleris inventus sit, quod non nisi Maiestatum Vestrarum poenas requirat. Eam ob rem iterum supplico, ut Maiestatis Vestrae hoc negotium curae sit; quam rem eadem Maiestati Vestrae Serenissime ego, una cum gente mea Hungara, fidelibus ac perpetuis servitiis, tanquam domino nostro clementissimo demereri studebo. Quam Deus aeternus salvam et incolumem, felicissime diutissimeque conservare dignetur, oro. Datum Viennae XXVI. Decembris MDLXIII.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Serenissimae

Humilis et perpetuus servitor
Joannes Pethew de Gersae [sic!]¹⁰⁶

[Külcímzés:]

Serenissimo principi, domino Philippo Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierusalem regi Catholico etc., archiduci Austriae, duci Burgondiae etc., domino et domino mihi clementissimo.

[Pérez titkár kezétől:]

† A Su Magestad

de Joannes Peteu[sic!] de Gerse a XXVI de deziembre 1564

103 I. Ferdinánd magyar és cseh király (1526–1564), német-római császár (1556–1564).

104 II. Miksa német-római császár és magyar király (1564–1576).

105 V. Károly német-római császár (1519–1556).

106 Biztosan nem saját kezű aláírás.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelyei

AGS = Archivo General de Simancas

Estado Alemania

Estado Sicilia

AHN = Archivo Histórico Nacional (Madrid)

OO. MM. = Órdenes Militares

CS = Caballeros de Santiago

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)

E 21 = Magyar Kamarai Levéltár, Benignae resolutiones

A 57 = Magyar kancelláriai levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztrátúrája, Libri regii

ÖNB = Österreichische Nationalbibliothek (Bécs)

Handschriftensammlung

ÖStA FHKA HKA = Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv (Bécs)

Fam.-Akten = Familienakten

HFU = Hoffinanz Ungarn

HZAB = Hofzahlamtsbücher

NÖKA = Niederösterreichische Kammer

ÖStA HHStA = Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Bécs)

IÖKReg = Innerösterreichischer Kammerkanzlei-Registraturbücher

OMeA SR = Obersthofmeisteramt, Sonderreihe

Spanien = Staatenabteilungen, Spanien

Türkei = Staatenabteilungen, Türkei I. (Turcica)

UA AA = Ungarische Akten (Hungarica), Allgemeine Akten

ÖStA KA = Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (Bécs)

Bestellungen

HKR Prot. = Protokolle des Wiener Hofkriegsrates

ŠAP = Štátny archív v Prešove (Prešov)

MAG PO = Magistrat mesta Prešov, Listy a listiny (Eperjes város magisztrátusa, Oklevelek jegyzéke)

Pethő = Rod Pető (Pethő) zo Stropkova (A gersei Pethő család sztropkói ágának levéltára)

2. Kiadott források és szakirodalom

Ács-Tóth

2018 „A magyar történet folytatója.” *Tanulmányok Istvánffy Miklósról.* Szerk.: Ács Pál – Tóth Gergely. Bp., 2018. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések.)

Almási

2021 Almási, Gábor: Educating the Christian Prince for Learning and Peace. In: *Central European Cultures*, 1. (2021) 2–43. DOI: <https://doi.org/10.47075/CEC.2021-1.01>.

Bustamante García

2010 Bustamante García, Agustín: El asedio de Malta de 1565. Visión de la guerra desde la corte. In: *Centros de poder italianos en la monarquía hispánica (siglos XV–XVIII)*. Vol. 1. Coords.: Martínez Millán, José – Rivero Rodríguez, Manuel. Madrid, 2010. 227–246. (La Corte en Europa.)

Bůžek

2021 Bůžek, Václav: Elephants in the Political Propaganda of Maximilian II. In: *The Habsburg Mediterranean 1500–1800*. Eds.: Hanß, Stefan – McEwan, Dorothea. Vienna, 2021. 279–303. (Archiv für österreichische Geschichte, 145.)

Cabañas Agrela

2018 Cabañas Agrela, José Miguel: Romero, Julián. In: *Diccionario Biográfico electrónico de la Real Academia de la Historia*. <https://dbe.rah.es/biografias/42936/julian-romero> (letöltés: 2022. július 28.).

Csízi

2012 Csízi István: A gersei Pethő család címerének változásai az évszázadok folyamán. In: *Turul*, 85. (2012) 2. sz. 46–55.

Edelmayer

1990 *Die Krönungen Maximilians II. zum König von Böhmen, Römischen König und König von Ungarn (1562–63) nach der Beschreibung des Hans Habersack*. Hrsg. v. Edelmayer, Friedrich et al. Wien, 1990. (Fontes Rerum Austriacarum I: Scriptores 13.)

Fagel

2009 Fagel, Raymond: La imagen de dos militares españoles decentes en el ejército del Duque de Alba en Flandes: Cristóbal de Mondragón y Gaspar de Robles. In: *Encuentros de ayer y reencuentros de hoy. Flandes, Países Bajos y el Mundo Hispánico en los siglos XVI–XVII*. Eds.: Collard, Patrick – Ubarri, Miguel Norbert – Rodríguez Pérez, Yolanda. Gent, 2009. 73–91.

2019 Fagel, Raymond: El maestro de campo Francisco de Valdés. ¿Un soldado ejemplar en Flandes? In: *Los Habsburgo y Europa. Soldados y ejércitos (siglos XVI–XVII)*. Dir.: Pi Corrales, Magdalena de Pazzis. Madrid, 2019. 71–88.

Fodor

2015 Fodor, Pál: *The Unbearable Weight of Empire: The Ottomans in Central Europe – a Failed Attempt at Universal Monarchy (1390–1566)*. Bp., 2015.

Fodor–Dávid

2000 *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of the Ottoman Conquest*. Eds.: Fodor, Pál – Dávid, Géza. Leiden–Boston–Köln, 2000. (The Ottoman Empire and its Heritage, Politics, Society and Economy, 20.)

Fodor–Kasza

2016 *Egy elfeledett ostrom emlékezete. Szigetvár, 1556*. Összeáll.: Kasza Péter. Szerk.: Fodor Pál. Bp., 2016.

Fundárková

2013 Fundárková, Anna: „Nicht weniger hat auch Pálffy vermeldet, was es für sein Person seze, und was er habe, daß habe er zuvorderist von Gott, hernacher von Euer Mayestät und durch mein befürderung.” Die Pálffy und der Habsburger Hof im 16.–17. Jahrhundert. In: *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16.–17. Jahrhundert*. Hrsg. v. Fundárková, Anna et al. Wien, 2013. 385–413. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 8.)

García Hernán

2015 García Hernán, Enrique: War and Society in Spain. New Perspectives on the Military History on the Early Modern Period. In: *International Bibliography of Military History*, 35. (2015) 1–27.

González Cuerva

2021 González Cuerva, Rubén: *Maria of Austria, Holy Roman Empress (1528–1603)*. *Dynastic Networker*. London, 2021. (Lives of Royal Women.)

González Cuerva–Marek

2017 González Cuerva, Rubén – Marek, Pavel: The Dynastic Network between the Imperial and the Spanish Courts (1556–1619). In: *A Europe of Courts, a Europe of Factions: Political Groups at Early Modern Centres of Power (1550–1700)*. Eds.: González Cuerva, Rubén – Koller, Alexander. Leiden, 2017. 130–155. (Rulers and Elites, 12.)

Guitman–Korpás–Tóth–B. Szabó

2019 Guitman Barnabás – Korpás Zoltán – Tóth Ferenc – B. Szabó János: A magyarországi török várháborúk nemzetközi háttere, 1547–1556. In: *Világtörténet*, 9. (41.) (2019) 2. sz. 253–293.

Gulyás

2013 Gulyás Borbála: Egy elfeledett armális a 16. század második feléből. Gersei Pethő János címerbővítő oklevele (1572). In: *Ars Hungarica*, 39. (2013) 1. sz. 61–66.

2016 Gulyás, Borbála: Previously Unknown Charters in Booklet Form by the Calligrapher George Bocskay. In: *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 57. (2016) 105–130.

2020 Gulyás Borbála: *Bocskay György kalligráfus művészete*. Bp., 2020.

Hanák–Szabó

2021 *Keresztvíztől sírkeresztig. Családi eseményekre szóló meghívólevelek Kassa város levéltárában (1526–1700)*. 1–2. köt. Közzéteszik Hanák Béla – Szabó András Péter. Bp., 2021. (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak. / Magyar Családtörténetek, Források, 4–5.)

Hernando Sánchez

2018 Hernando Sánchez, Carlos José: Toledo Osorio, García de. In: *Diccionario Biográfico electrónico de la Real Academia de la Historia*. <https://dbe.rah.es/biografias/8730/garcia-de-toledo-osorio> (letöltés: 2022. május 22.).

Holčík

2005 Holčík, Štefan: *Pozsonyi koronázási ünnepségek 1563–1830*. 4. kiad. Bratislava, 2005.

Hortal Muñoz

2018 Hortal Muñoz, José Eloy: Gaspar de Robles y Leite. In: *Diccionario Biográfico electrónico de la Real Academia de la Historia*. <https://dbe.rah.es/biografias/65760/gaspar-de-robles-y-leite> (letöltés: 2022. július 28.).

Istvánffy

1622 Isthvanfi, Nicolaus: *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV*. Coloniae Agrippinae, 1622.

2003 Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. 2. köt. Sajtó alá rend. Benits Péter. Bp., 2003. (Történelmi Források, II.)

Kanász

2017 Kanász Viktor: Fráter György gyilkossági perének forrásai a vatikáni levéltárban. In: *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században*. Szerk.: Tusor Péter – Szovák Kornél – Fedeles Tamás. Bp.–Róma, 2017. 173–185. (Collectanea Vaticana Hungariae, I/15.)

Kasza

2021 Kasza Péter: *Buda oppugnata. Források Buda és Pest 1540–1542. évi ostromainak történetéhez.* Szerk.: Kasza Péter. Bp., 2021. (Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet.)

Khevenhüller

2001 Khevenhüller, Hans: *Diario de Hans Khevenhüller: embajador imperial en la corte de Felipe II.* Transcripción y edición de Labrador Arroyo, Félix. Madrid, 2001.

Kiss

2020 Kiss Lajos: Mágócsy Gáspár térnyerése Abaúj vármegyében 1559 és 1582 között. In: *Levéltári Évkönyv: A Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárának Kiadványa, Új folyam 2.* (2020) 5–27.

Korpás

1999 Korpás Zoltán: Egy spanyol zsoldosvezér levelei a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. Adalékok Bernardo de Aldana magyarországi tevékenységéhez (1548–1552). In: *Fons*, 6. (1999) 1–2. sz. 3–129.

2000 Korpás, Zoltán: La correspondencia de un soldado español de las guerras de Hungría a mediados del siglo XVI. Comentarios al diario de Bernardo de Aldana (1548–1552). In: *Hispania*, 60. (2000) 206. sz. 881–910.

2001 Korpás, Zoltán: La frontera oriental de la Universitas Christiana entre 1526–1532. La política húngara y antiturca de Carlos V. In: *Carlos V. Europeísmo y universalidad.* Vol. III. Coord.: Sánchez-Montes González, Francisco – Castellano, Juan Luis. Granada, 2001. 321–336.

2004 Korpás, Zoltán: Las luchas antiturcas en Hungría y la política oriental de los Austrias. In: *Fernando I, 1503–1564. Socialización, vida privada y actividad pública de un Emperador del Renacimiento.* Coord.: Edelmayer, Friedrich – Alvar Ezquerro, Alfredo. Madrid, 2004. 335–370.

2005 Korpás Zoltán: Ami a magyarországi hadjárat után történt. Bernardo de Aldana és a spanyol zsoldosok sorsa 1552 után. In: *Fons*, 12. (2005) 3. sz. 379–398.

2008 Korpás Zoltán: Álvaro de Sande hadjárata Trencsén vármegyében – 1545. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére.* Szerk.: Krász Lilla – Oborni Teréz. Bp., 2008. 199–210.

2018 Korpás, Zoltán: Bernardo de Aldana y su tercio en los asedios de Csábrág y Murány (1549). In: *Armamento y equipo para la guerra.* Dir.: Pi Corrales, Magdalena de Pazzis – Martínez Ruiz, Enrique – Cantera Montenegro, Jesús. Madrid, 2018. 411–430.

2019 Korpás Zoltán: A Spanyol Monarchia hadszervezete és hadserege (1492–1537). In: *Új korszak határán. Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában.* Szerk.: B. Szabó János – Fodor Pál. Bp., 2019. 155–180. (Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet.)

2020 Korpás, Zoltán: Lo que no figura en “La Expedición”. El motín del tercio viejo de Bernardo Aldana en Hungría, 1553. *Librosdelacorte.es*, 12. (2020) 21. sz. 63–91. DOI: <https://doi.org/10.15366/ldc2020.12.21.003>.

Korpás–B. Szabó

2017 Korpás Zoltán – B. Szabó János: „Ha követségbe jöttek, sokan vannak, de ha katonának, akkor kevesen.” Az 1550-es országegyesítési kísérlet katonai háttéréhez: 16. századi Habsburg haderők és stratégiák Európában. In: *Mozgó frontvonalak. Háború és diplomácia a várháborúk időszakában 1552–1568.* Szerk.: B. Pap Györgyi et al. Eger, 2017. 89–117. (Studia Agriensia, 35.)

Korrespondenz der Kaiser

1997 *Die Korrespondenz der Kaiser mit ihren Gesandten in Spanien*. Bd. I. *Der Briefwechsel zwischen Ferdinand I., Maximilian II. und Adam von Dietrichstein 1563–1565*. Hrsg. v. Edelmayer, Friedrich – Strohmeyer, Arno. Wien–München, 1997. (Studien zur Geschichte und Kultur der iberischen und iberoamerikanischen Länder, 3.)

Kőszeghy

2008 Kőszeghy Péter: *Balassi Bálint. Magyar Alkibiadész*. Bp., 2008.

Kulcsár

1977 *Humanista történetírók*. Vál., szöveggyűjt., jegyz. Kulcsár Péter. Bp., 1977. (Magyar remekírók.)

Laferl

1997 Laferl, Christopher F.: *Die Kultur der Spanier in Österreich unter Ferdinand I. 1522–1564*. Wien–Köln–Weimar, 1997. (Junge Wiener Romanistik, 14.)

Luska

2019 Luska, Stanislav: "El emperador le tiene por más españolado de lo que querría." Adam von Dietrichstein y la influencia española en la corte de Maximiliano I. In: *Ibero-Americana Pragensia*, 47. (2019) 2. sz. 43–80. <https://doi.org/10.14712/24647063.2020.3>.

Martí

2015 Martí, Tibor: "Antemurale Christianitatis" en Europa Central. La frontera húngara y croata de la monarquía de los Habsburgo en la época moderna. In: *Antemurales de la Fe. Conflictividad confesional en la Monarquía de los Habsburgo, 1516–1714*. Eds.: García Martín, Pedro – Quirós Rosado, Roberto – Bravo Lozano, Cristina. Madrid, 2015. 181–195.

Martínez Ruiz

2008 Martínez Ruiz, Enrique: *Los soldados del Rey. Los ejércitos de la Monarquía Hispánica (1480–1700)*. Madrid, 2008.

Monostori

2009 Monostori Tibor: A Magyar Királyság helye az Ausztriai Ház országai között az európai spanyol hegemónia korában (1558–1648). In: *Századok*, 143. (2009) 5. sz. 1023–1062.

Munro

2005 Munro, Dane: *Memento Mori*. Valletta (Malta), 2005.

Oborni

2021 Oborni Teréz: Fráter György halála. Gyilkosság az alvinci kastélyban. In: Oborni Teréz: *Erdély aranykora. Fejedelmek tündérekertje*. Szerk.: Rácz Árpád. Bp., 2021. 103–113.

Opll

2004 Opll, Ferdinand: „...ein(e) vorhin in Wien nie gesehene Rarität von jedermann bewundert”. Zu Leben, Tod und Nachleben des ersten Wiener Elefanten. In: *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, 60. (2004) 229–273.

Pálffy

1996 Pálffy Géza: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. (Vázlat egy készülő nagyobb összefoglaláshoz.) In: *Történelmi Szemle*, 38. (1996) 2–3. sz. 163–217.

1997 Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. In: *Történelmi Szemle*, 39. (1997) 2. sz. 257–288.

2002 Pálffy Géza: A magyar nemesség bécsi integrációjának színterei a 16–17. században. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk.: Fodor Pál – Pálffy Géza – Tóth István György. Bp., 2002. 307–331. (Gazdaság- és Társadalomtörténeti Kötetek, 2.)

2004 Pálffy Géza: Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról. In: *Századok*, 138. (2004) 5. sz. 1005–1101.

2010 Pálffy Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. Bp., 2010. (História Könyvtár, Monográfiák, 27.), illetve harmadik, szövegében változatlan kiadása: Bp., 2022. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések.)

2013a Pálffy Géza: A Magyar Királyság új fővárosa. Pozsony a XVI. században. In: *Fons*, 20. (2013) 1. sz. 3–76.

2013b Pálffy, Géza: Der Adel aus den ungarischen Ländern am Kaiserhof 1526–1612. In: *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16.–17. Jahrhundert*. Hrsg. v. Fundárková, Anna et al. Wien, 2013. 37–76. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 8.)

2018 *A Szent Korona hazatér. A magyar korona tizenegy külföldi útja (1205–1978)*. Szerk. Pálffy Géza. Bp., 2018. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések.)

2021a Pálffy, Géza: Exodus, neue Titel, verschiedene Karrierestrategien. Adel im Wandel in Ungarn im Jahrhundert nach der Schlacht bei Mohács (1526). In: *Adel im östlichen Europa. Zwischen lokaler Identität, Region und europäischer Integration*. Hgg.: Drossbach, Gisela – Hengerer, Mark. Berlin, 2021. 153–176. (DigiOst, 10.)

2021b Pálffy, Géza: The Habsburg–Ottoman Rivalry in Hungary and the Mediterranean in the Age of Sultan Süleyman the Magnificent. In: *The Habsburg Mediterranean 1500–1800*. Eds.: Hanß, Stefan – McEwan, Dorothea. Vienna, 2021. 147–175. (Archiv für österreichische Geschichte, 145.)

Petneházi

2014 Petneházi Gábor: Kovacsóczy Farkas kortörténeti feljegyzései (1563–1567). In: *Lymbus: Magyarástudományi Forrásközlemények*, 2014. 57–94.

2018 Petneházi Gábor: Párhuzamos történetek. Egyéniség, politika, hitelesség Istvánffy Miklós és Forgách Ferenc történeti művében. In: *„A magyar történet folytatója.” Tanulmányok Istvánffy Miklósról*. Szerk.: Ács Pál – Tóth Gergely. Bp., 2018. 141–164. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések.)

Póka

2021 *Gyalui Thorda Zsigmond naplója (1558–1568)*. Közzéteszi: Póka Ágnes. Bp., 2021. (Magyar Történelmi Emlékek, Elbeszélő források. / Magyar Családtörténetek, Források, 6.)

Romero Tabares

2013 Romero Tabares, Isabel: El combate por la fe y la eternidad. Los Caballeros Hospitalarios en el sitio de Malta de 1565. In: *Discursos después de la muerte: III Seminario „Textos para un milenio”*. Eds.: Fernández Cordero, María Jesús – Pizarro Llorente, Henar. Madrid, 2013. 39–52. (Textos para un milenio.)

Rovňáková

2019 Rovňáková, Stanislava: Rod Petheö – história a genealógia rodu. In: *Šľachtické rody na východnom Slovensku v období stredoveku a novoveku*. Zost.: Kušnír, Jozef. Prešov, 2019. 18–30. (Nové obzory, 35.)

Sánchez

é. n. Sánchez, Juan L.: *Caspar de Robles y Leyte, señor de Billy*. http://www.tercios.org/personajes/robles_gaspar.html (letöltés: 2021. december 2.).

Sevenster

1985 Sevenster, J.: *De stenen man: Caspar de Robles, stadhouder van Friesland, Groningen en Ommelanden van 1572–1576*. Leeuwarden, 1985.

Sunkó

2001 Sunkó Attila: A curia militaris működésének nyomai a kora újkori Magyarországon és az Erdélyi Fejedelemségben. In: *Levéltári Közlemények*, 72. (2001) 1–2. sz. 3–64.

Szakály

1986 *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata [1548–1552]*. Közreadja Szakály Ferenc. Fordította Scholz László. Bp., 1986. (Bibliotheca Historica.)

Szovák

2010 Szovák Kornél: Gersei Pethő János címerbővítő armálisa. In: *Turul*, 83. (2010) 4. sz. 97–103.

Takáts

1929 Takáts Sándor: Pethő János uram esete. In: Takáts Sándor: *A régi Magyarország jókedve*. Budapest, [1929.] 213–223.

Thallóczy

1885 Thallóczy Lajos: *Csömöri báró Zay Ferencz (1505–1570)*. Bp., 1885. (Magyar történelmi életrajzok.)

Unghváry

1912 Unghváry Ede: *Sztropkó és várának története. Eredeti okiratok s más kútfők nyomán*. Huszt, 1912. [Reprint: Bp., 2013.]

Wolfgruber

1888 Wolfgruber, Cölestin: *Die Hofkirche zu S. Augustin in Wien*. Augsburg, 1888.

TIBOR MARTÍ – GÉZA PÁLFFY

FROM COMMON COURT SERVICE TO ARMED CONFLICT

THE ENCOUNTERS OF A SPANISH AND A HUNGARIAN NOBLEMAN (MELCHOR DE ROBLES AND JÁNOS PETHŐ) IN 16TH CENTURY CENTRAL EUROPE

The careers of the two nobles Melchor de Robles and János Pethő were linked in several places in Central Europe: after their joint service in the Habsburg court in Vienna, they held military positions (captain-general and deputy captain-general respectively) in Kassa (Košice, SK) in the late 1550s. Their personal conflict in the centre of the northeastern part of the Kingdom of Hungary, however, escalated into violence at the coronation diet of Archduke Maximilian in Pozsony (Bratislava, SK) in September 1563. The scandal had a national and even international repercussion, reaching the Spanish royal court. While János Pethő continued to hold and obtain prominent military and secular dignitary positions in the Kingdom of Hungary, his Spanish contemporary's career was shattered by the scandal, despite the fact that he had prominent patrons at both the Spanish courts in Vienna and Madrid. Robles finally died a heroic death at the Ottoman siege of Malta in 1565. Systematic research in Vienna and Simancas, as well as in archives in Hungary and Slovakia, has made it possible to reconstruct the two lives in detail.

CONTENTS

Wars, Battles and Chronicles: Sources of Historical Memory (Tibor Martí)	371
<i>Studies</i>	
Máté Molnár: The Battle of Campaldino	375
Zoltán Korpás: History is Written by Victorious Battles: Glorious Lepanto and Forgotten Preveza	401
Barnabás Guitman: A Witness to the Emperor's Thoughts: History Writing in the Service of the Ideology of Universal Monarchy	437
Tibor Martí – Géza Pálffy: From Common Court Service to Armed Conflict: The Encounters of a Spanish and a Hungarian Nobleman (Melchor de Robles and János Pethő) in 16 th Century Central Europe	455
Éva Ring: The Kidnapping of King Stanislaus II Augustus of Poland: The Problem of the Ruler's Legitimacy in Late-Eighteenth-Century Polish Politics	485
<i>Workshop</i>	
Tibor Monostori – Bernadett Smid: Hungarians before the Spanish Inquisition in the 16 th –18 th Centuries: First Steps of a Research Project and Database Construction	501
<i>Book Review</i>	
"The Most Memorable and Lofty Occasion that Past Centuries Have Beheld" (Zoltán Korpás)	517
Lepanto and Beyond: Images of Religious Alterity from Genoa and the Christian Mediterranean (Kristóf Szuromi)	521
War and Militaries in Eastern Europe, 1450–1500 (László Szokola)	526
Relations between the House of Austria and the Polish Line of the Vasa Dynasty, 1635–1668 (Tibor Martí)	530

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft



TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2022-es évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja



nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatói Hálózat